

LEPovanje2026
Deseti susret
mladih
istraživača
u oblasti
eksperimentalne
psihologije

LEPovanje2026: deseti susret mladih istraživača u oblasti eksperimentalne psihologije

Subota

6. jun 2026. godine

09:30 - 17:30h

Mesto održavanja

Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum, sala 420

Kratki program

- 09:30 – 09:45 Kafa dobrodošlice
- 09:45 – 10:00 Svečano otvaranje
- 10:00 – 11:15 Studenti master studija 1
- 11:15 – 11:30 Pauza
- 11:30 – 12:30 Studenti master studija 2
- 12:30 – 14:00 Pauza za ručak (Black George)
- 14:00 – 15:30 Poster prezentacije studenata osnovnih studija (hol kod sale 420)
Demonstracija prostorija SKILLaba
- 15:30 – 17:15 Studenti doktorskih studija
- 17:15 – 17:45 Zatvaranje skupa i oproštajno druženje uz kafu

Programski odbor

Jasna Milošević Đorđević, redovna profesorka
Nataša Mihajlović, docentkinja
Milica Popović Stijačić, docentkinja
Marija Čolić, docentkinja
Mina Hagen, docentkinja

Organizaciona, medijska i logistička podrška

Ivan Milanović
Kornelija Sabo
Zoran Pešić
Simona Žikić, docentkinja

Organizacioni odbor

Milica Popović Stijačić, docentkinja
Nataša Mihajlović, docentkinja
Aleksandra Stanimirović, saradnica u nastavi

Volonterke

Sara Milosavljević
Iva Gajin
Milica Vujadinović
Ana Jovanov
Ikonija Dimitrijević
Marija Manigoda

Uputstvo za dolazak do sale 420

Pred vama se nalazi kratko uputstvo za dolazak do sale 420, u kojoj će se održavati konferencijski program. Ove godine LEPOvanje se održava na **Fakultetu za medije i komunikacije**, na adresi **Karađorđeva 65**.

Kada uđete u zgradu, skrenite desno. Sa desne strane nalazi se lift, a možete koristiti i stepenice. Potrebno je da se popnete do **četvrtog sprata**.

Kada izađete iz lifta ili se popnete stepenicama na četvrti sprat, skrenite levo i nastavite hodnikom. Pratite hodnik sve do metalnih stepenica, kojima se spuštate nekoliko stepenika do prostora.

Nakon što se spustite, naći ćete se u delu u kome će se održavati **poster prezentacije**. U tom delu biće jasno označena **sala 420** u kojoj će se održati oralne prezentacije.

Detaljni program

9:30	–	9:45	Kafa dobrodošlice
9:45	–	10:00	Svečano otvaranje
10:00	–	11:15	Studenti master studija 1 <i>Predsedavajuće: Lara Perić i Anđela Stojadinović</i>
10:00	–	10:15	Granice kognitivne štednje: uticaj kognitivnog opterećenja na distribuciju heurističkih i netipičnih grešaka u rasuđivanju Iva Lazić¹ <i>¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu</i> <i>Mentorka: Kaja Damnjanović</i>
10:15	–	10:30	Dva pristupa emocionalnom doživljaju reči Neda Bralović¹ <i>¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu</i> <i>Mentorka: Dušica Filipović Đurđević</i>
10:30	–	10:45	Preferencija prema povlađujućim odgovorima ChatGPT-a i implikacije na procenu principa usklađenosti (HHH) Vladimir Ćurčić¹ <i>¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu</i> <i>Mentor: Oliver Tošković</i>
10:45	–	11:00	Uticaj pola posiljaoca poruke na percepciju emocionalnog doživljaja poruke Katarina Tejić, Jovana Janković i Milica Marković¹ <i>¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum</i> <i>Mentorka: Milica Popović Stijačić</i>
11:00	–	11:15	Efekat narativa na estetsku procenu jugoslovenskog industrijskog dizajna: Uloga vikarijske nostalgije Jelena Stanojević¹ i Lara Perić¹ <i>¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu</i> <i>Mentori: Slobodan Marković i Dragan Janković</i>
11:15	–	11:30	Pauza
Prostor za pušenje se nalazi na terasi između trećeg i četvrtog sprata			
11:30	–	12:30	Studenti master studija 2

- 11:30 – 11:45 **Formiranje ortografskih reprezentacija novih reči u dva pisma**
Lara Perić¹
¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Mentorka: Dušica Filipović Đurđević
- 11:45 – 12:00 **Uticaj vrste epistemičkog autoriteta na rizično odlučivanje: da li smo racionalniji kad nas savetuje veštačka inteligencija ili naučnik-lekar?**
Maša Andrić¹
¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Mentorka: Kaja Damnjanović
- 12:00 – 12:15 **Reči koje bole: Uticaj karakteristika primaoca i poruke na percepciju emocionalno povređujućih poruka**
Anđela Stojadinović¹
¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum
Mentorka: Milica Popović Stijačić
- 12:15 – 12:30 **Uticaj boja na moralno prosudjivanje**
Dunja Čojbašić¹
¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum
Mentorka: Milica Popović Stijačić

12:30 – 14:00 Pauza za ručak (Black George)

14:00 – 15:30 Poster prezentacije studenata osnovnih studija (hol kod sale 420) Demonstracija prostorija SKILLaba

Kako definišemo pojmove: poređenje strategija kod studenata društvenih i prirodnih nauka

Jelica Popović¹, Milena Budić¹, Aleks Jančić Heinemann¹

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorke: Darinka Anđelković i Nada Ševa

Valenca senzomotornog iskustva

Mina Piperac¹, Sara Božić¹, Višnja Crnoglavac¹, Miona Dimitrijević¹, Đurđa Đukić¹, Aleksandra Filipović¹, Milica Lalić¹, Marija Lazarević¹, Katarina Mamula¹, Katarina Miličić¹, Vuk Mijović¹, Vasilije Milosavljević¹, Ksenija Mišić¹, Tijana Petrović¹, Aleksandra Stanimirović¹, Mina Todorović¹, Pavle Tomić¹, Sofija Vidmar¹, Danica Vugdelija¹, Nikola Vujasinović¹

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet,
Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

Okvir rizičnog ishoda: efekti transformacija dubinske strukture zadatka kognitivnih pristrasnosti na rasuđivanje

Filip Savović¹, Natalija Aleksić¹, Sofija Radulović¹, Nikola Nikolić¹

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet,
Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Kaja Damjanović

Prijatelji, neprijatelji, ili alati? Ljudska percepcija veštačke inteligencije

Dunja Mićunović¹, Anja Bošnjak¹, Dunja Vujošević¹

¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Marija Čolić

Uloga individualnih razlika u odnosu između izloženosti sadržaju na društvenim mrežama i slike o sebi

Gala Momčilović Aleksić¹, Tijana Tufegdžić¹, Maja Grujičić¹, Aleksandra Popović¹

¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Marija Čolić

Pola-pola? Ili ipak ne?: Patrijarhalne vrednosti i kućni poslovi kao prediktori mentalnog zdravlja žena

Ivana Tišma¹, Aleksandra Prokić¹

¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Marija Čolić

Uloga boje u kognitivnoj obradi reči: Modifikovani Strupov zadatak

Jana Petrović¹, Milica Grujičić¹, Ina Stojić¹, Aleksandar Marinković¹

¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Milica Popović Stijačić i Ivana Jakovljević

Predrasude o mentalnom zdravlju kreativaca": Ispitivanje predrasuda vezanih za kreativne osobe preko kreativnih biografija

Bojana Milaković¹, Anica Matić¹, Katarina Kljajić¹, Natalija Varda¹, Iskra Prpa¹, Ana Stevanović¹, Anđelina Vlajković¹, Ivan Tešić¹

¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Mina Hagen

Prevalenca simptoma postpartalne depresije i anksioznosti kod trudnica iz Srbije

Mina Vučković¹, Lucija Milović¹, Una Brtkova¹, Anja Bošnjak¹, Isidora Djordjević¹, Dunja Filipović¹, Dunja Vujošević¹, Dunja Mićunović¹

¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Mina Hagen

Vremenska dinamika kontekstualnog usmeravanja pažnje: Studija pokreta miša

Anastasija Mladić¹, Anastasija Stojanović¹

¹Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Nataša Mihajlović

Razvoj holističke percepcije lica kod osoba uzrasta od 15 do 27 godina

Aleksandra Ćurčin¹

¹Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Mentorka: Sunčica Zdravković

Vizuelna radna memorija i pamćenje detalja u realističnim i kompleksnim scenama

Milica Omičkus¹

¹Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Mentorka: Sunčica Zdravković

Prepoznavanje slavni lica

Ana Stefanović¹, Anja Šušnjar¹, Ana Stojković¹

¹Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Mentorka: Sunčica Zdravković

Kombinacija boja meta u serijalnoj pretrazi

Ines Gruber¹, Ivana Lolić¹, Jelena Rajković¹

¹Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Mentorka: Sunčica Zdravković

15:30 – 17:15 **Studenti doktorskih studija**

Predstavajući: Ksenija Mišić i Aleksa Filipović

15:30 – 15:45 **Istraživanje uticaja nekontrolisane retinalne slike na efekat dubine u pseudoneglectu: pilot studija na jednom ispitaniku**

Konstantin Tomić^{1,2}

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

²Grupa za neuronauke, Institut za medicinska istraživanja, Univerzitet u Beogradu

Mentor: Oliver Tošković

15:45 – 16:00 Modelovanje efekta neizvesnosti značenja polisemičnih reči u linearnom diskriminacionom učenju

Ksenija Mišić¹

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

16:00 – 16:15 **Linije ili stubići - šta je adekvatniji grafički prikaz interakcije?**

Aleksa Filipović¹

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentor: Oliver Tošković

16:15 – 16:30 **Kognitivna i emocionalna kontrola emocionalnog doživljaja reči**

Aleksandra Stanimirović¹

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

16:30 – 16:45 **Vremensko mapiranje faza rasuđivanja u hibridnom modelu dualne kognitivne obrade**

Sandra Ilić¹

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Kaja Damnjanović

16:45 – 17:00 **Testiranje situacionog modela moralnog suđenja**

Irena Pavlović^{1,2} i Emir Demić¹

¹Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet

²FEFA Fakultet, Univerzitet Metropolitan

Mentorka: Kaja Damnjanović

17:00 – 17:15 **Uteloavljenost značenja višeznačnih reči**

Sara Božić¹

¹Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

17:15 – 17:45 Zatvaranje skupa i oproštajno druženje uz kafu

Detaljni program sa apstraktima

Studenti master studija 1

Granice kognitivne štednje: uticaj kognitivnog opterećenja na distribuciju heurističkih i netipičnih grešaka u rasuđivanju

Iva Lazić

Autorka je studentkinja master studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Kaja Damjanović

Oslanjajući se na teorije dualnih procesa, dosadašnja istraživanja pokazuju da deliberativni procesi tipa 2 zavise od resursa radne memorije i da njihovo opterećenje dovodi do smanjenja broja normativno tačnih odgovora na zadacima rezonovanja, poput onih na Testu kognitivne refleksije (CRT). CRT zadaci konstruisani su tako da podstiču intuitivan pogrešan odgovor, te da bi osoba generisala normativno tačan odgovor, mora da putem deliberativne obrade tipa 2 aktivno inhibita inicijalnu intuiciju i izvrši kognitivno rasparivanje - odvajanje logičke strukture zadatka od intuitivnih reprezentacija.

Kognitivno opterećenje, definisano kao ukupno opterećenje radne memorije koje zadatak nameće kognitivnom sistemu, određeno je brojem međuzavisnih elemenata koje je potrebno istovremeno održavati i integrisati. Dosadašnja istraživanja dosledno pokazuju da opterećenje radne memorije dovodi do porasta heurističkih, tipičnih pogrešnih odgovora na zadacima rezonovanja, što se tumači kao posledica onemogućene inhibicije heurističkog odgovora i nedostupnosti resursa potrebnih za kognitivno rasparivanje. Međutim, ostaje nerazjašnjeno na koji način se menja struktura netačnih odgovora pri rastu opterećenja, a posebno je neispitano ponašanje kognitivnog sistema u uslovima ekstremnog opterećenja radne memorije.

Cilj ovog istraživanja je da ispita kako različiti nivoi opterećenja radne memorije utiču na distribuciju tačnih, heurističkih i netipičnih pogrešnih odgovora na CRT zadatku. Opterećenje radne memorije manipulirano je kroz četiri eksperimentalna uslova: (1) rešavanje zadatka rezonovanja bez dodatnog opterećenja, (2) uz vremensko ograničenje, (3) uz konkurentni zadatak i (4) kombinacija obe manipulacije kao uslov ekstremnog opterećenja. Pored distribucije tipova odgovora, kao sekundarne zavisne varijable biće mereni vreme reakcije i metakognitivna samoprocena sigurnosti u odgovor. Promene u ovim distribucijama tumačiće se kao indikatori načina na koji kognitivni sistem funkcioniše kada su resursi radne memorije ograničeni.

Mogu se razmotriti dve pretpostavke. Prva podrazumeva da usled prirode kognitivnog sistema kao štedljivog, u situaciji kada deliberativna obrada nije dostupna, štedljiva heuristička obrada postaje funkcionalno adaptivan resurs obrade, što bi se manifestovalo kao porast heurističkih odgovora pod opterećenjem. Ovaj obrazac mogao bi se tumačiti kao adaptivni, jer sistem uspeva da koristi preostale raspoložive, brze mehanizme, kako bi održao funkcionalnost. Prema drugoj pretpostavci, ekstremno opterećenje radne memorije ne mora nužno voditi adaptivnom povratku na tip 1. Kako CRT zadaci podrazumevaju visoku interaktivnost elemenata koje je potrebno istovremeno održavati i integrisati u radnoj memoriji, nedovoljan kapacitet usled dodatnog opterećenja može dovesti do narušavanja same mogućnosti integracije, što bi rezultiralo porastom netipičnih, nasumičnih grešaka kao pokazatelja funkcionalnog kolapsa sistema.

Stoga će se u ovom istraživanju promene u distribuciji odgovora tumačiti kao indikatori načina na koji kognitivni sistem funkcioniše u uslovima ograničenih resursa, s ciljem razjašnjavanja pitanja da li se sistem pod ekstremnim opterećenjem adaptivno oslanja na heurističke procese ili pokazuje znake funkcionalnog kolapsa.

Dva pristupa emocionalnom doživljaju reči

Neda Bralović

Autorka je studentkinja master studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

Emocionalni doživljaj reči odnosi se na emocionalni odgovor izazvan značenjem koje data reč nosi. Postoje dva istaknuta teorijska pristupa u proučavanju emocija - dimenzionalni modeli i diskretni modeli. Iako su se godinama ova dva pristupa razvijala nezavisno jedan od drugog, uzevši u obzir probleme koji svaki od njih nosi, postoji potreba da se preispitaju kao nezavisne perspektive, ali i integrišu korišćenjem stimulusa koji su okarakterisani na oba načina. Opšti cilj ovog istraživanja je utvrđivanje nivoa na kom postoji fina diskriminacija emocija u obradi reči, odnosno ispitivanje da li postoje razlike u brzini obrade između: (a) diskretnih emocionalnih kategorija pozitivne valence, (b) diskretnih emocionalnih kategorija negativne valence, ili (v) se razlike u obradi reči javljaju isključivo na nivou dimenzije valence (pozitivne, neutralne i negativne reči). U prvom koraku je odabran polazni skup stimulusa na osnovu uporedne analize baze srpskih imenica (Popović Stijačić & Filipović Đurđević, 2025) sa španskim bazama osnovnih diskretnih emocija, diskretnih pozitivnih emocija, kao i automatski generisanom srpskom bazom dimenzionalnih i osnovnih diskretnih emocija, u cilju ujednačavanja stimulusa po svim drugim relevantnim varijablama i manipulisanja po kategoriji emocije. Početni odabir činili su stimulusi koji pripadaju potkategorijama uzbuđenja i olakšanja unutar pozitivne kategorije, stimulusi koji pripadaju potkategorijama straha i gađenja unutar negativne kategorije, kao i neutralni stimulusi (sa procenjenom valencom oko 4 na skali 1-7). U drugom koraku u pilot studiji su prikupljene procene za 12 diskretnih emocija (sreću, tugu, strah, bes, gađenje, zapanjenost, zabavu, zadovoljstvo, uzbuđenje, uživanje, olakšanje i spokoj), kako bi se utvrdilo da li će odabrani stimulusi biti isto procenjeni u srpskom jeziku. Postojalo je 12 verzija upitnika, gde je svaki ispitanik popunjavao upitnik vezan za samo jednu emociju, nasumično dodeljen. Nakon prikupljenih procena, u skladu sa resursima mogućeg izbora kreirana je lista od 151 reči, koje pripadaju jednoj od 5 kategorija: uzbuđenje, olakšanje, neutralne, strah, gađenje. U trećem koraku koji se još uvek sprovodi, efekti odabranog skupa reči se testiraju u zadatku vizuelne leksičke odluke.

Preferencija prema povlađujućim odgovorima ChatGPT-a i implikacije na procenu principa usklađenosti (HHH)

Vladimir Ćurčić

Autor je student master studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentor: Oliver Tošković

Procesi treniranja modela, poput učenja iz potkrepljenja na osnovu povratnih informacija ljudi (RLHF - reinforcement learning from human feedback), mogu prouzrokovati da modeli žrtvuju tačnost i iskrenost kako bi generisali odgovore koji su uverljiviji i usklađeniji sa preferencijama i pristrasnostima korisnika, fenomen koji se naziva povlađivanje (sycophancy). Fenomen povlađivanja predstavlja tendenciju modela da su preuzima i validira stavove korisnika i da pod pritiskom korisnikovih uverenja i stavova koriguje svoje odgovore tako da budu u skladu sa iz korisnikovom predstavom, čineći model pristrasnim i potencijalno štetnim za korisnika. Bez obzira na postojanje nalaza koji ukazuju da pojedinci preferiraju odgovore veštačke inteligencije koji im povlađuju, nije jasno kako različiti stepeni povlađujućeg ponašanja modela uiču na procenu njegove usklađenosti od strane nezavisnih ocenjivača koji se mogu manje ili više slagati sa stavom korisnika istovremeno uzimajući u obzir kontekst korisničkog upita (objektivni nasuprot subjektivnom). Kao teorijska osnova evaluacije usklađenosti modela odabran je HHH (helpfulness - korisnost, honesty - iskrenost i harmlessness - bezopasnost) princip zbog njegove široke primene u dizajniranju i evaluiranju AI modela. Prema navedenom principu da bi model bio usklađen mora da bude: koristan (pruža korisniku, korisne, tačne i kontekstualno relevantne informacije), iskren (transparentnost u vidu navođenja sopstvenih ograničenja, odsustvo obmanjivanja) i bezopasan (odsustvo potencijalno štetnih odgovora i neetičkih sadržaja).

U istraživanju se primenjuje kvantitativni metod sa eksperimentalnim unutargrupnim faktorijalnim nacrtom (5x2), gde faktore čine nivo povlađivanja (5 nivoa) i kontekst upita (2 nivoa). Primarna zavisna varijabla je procena HHH usklađenosti modela (merena konstruisanim PHHH upitnikom), dok se opšti stavovi prema veštačkoj inteligenciji (ATTARI-12) i stepen slaganja ocenjivača sa stavom korisnika kontrolišu kao potencijalne konfundirajuće varijable. Za potrebe validacije eksperimentalne manipulacije (nivoa povlađivanja) u pilot istraživanju, konstruisana je i Skala procene povlađivanja (SPP). Za potrebe istraživanja konstruisane su vinjete koje prikazuju interakciju korisnika i AI-a. Vinjete su generisane sistemskim instruisanjem ChatGPT modela putem OpenAI Playground platforme. Za konstruisanje korisničkih upita korišćena je Open-Ended Questions (OEQ) baza podataka za subjektivan kontekst upita i TruthfulQA: Benchmark for Evaluating Language za objektivan kontekst upita. Za pilot istraživanje je ukupno generisano 100 vinjeta (20 tema sa po 5 varijacija nivoa povlađivanja), raspoređenih u 10 Google upitnika tako da svaki obuhvata sve nivoe oba faktora. Pilot istraživanje, koje se sprovodi na prigodnom uzorku od najmanje 60 studenata psihologije i psihologa, ima za cilj empirijsku proveru novokonstruisanih instrumenata, validaciju operacionalizacije nivoa povlađivanja i selekciju vinjeta za glavno istraživanje. Kako bi raspodela ispitanika bila balansirana na svih 10 upitnika, primenjen je algoritam za balansiranje opterećenja sa nasumičnim odabirom primenom Vercel arhitekture izvršavanja na zahtev korisnika. Rezultati istraživanja mogu imati implikacije na postojanje opšte preferencije prema određenom stepenu povlađivanja AI-a, uzimajući u obzir različite kontekste korisničkog upita, kao i na uticaj pristrasnosti potvrđivanja (confirmation bias) na ocenu usklađenosti odgovora nezavisno od opšte komunikacijske preferencije.

Uticaj pola pošiljaoca poruke na percepciju emocionalnog doživljaja poruke

Katarina Tejić, Jovana Janković, Milica Marković

Atorke su studentkinje master studija

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Milica Popović Stijačić

Komunikacija je sastavni deo naše svakodnevice i već hiljadama godina se koristi kao način prenošenja različitih poruka. Velike tehnološke promene su značajno izmenile način na koji komuniciramo. Uvodjenjem društvenih mreža poput instagrama, fejsbuka, whatsapp je dovelo do većeg korišćenja tekstualnih poruka. Digitalna komunikacija se već godinama unazad koristi svakodnevno. Za razliku od interakcija licem u lice, u digitalnoj komunikaciji nema neverbalne komunikacije s toga je lakše da dodje do nerazumevanja između pošiljaoca i primaoca poruke. Da bi rešili ovaj problem, izmišljeni su emotikoni. Emotikoni se koriste kao zamena za neverbalnu komunikaciju, pored toga se koriste i da bi izrazili emocionalni ton poruke. Postoje na hiljade različitih emotikona koji izražavaju najrazličitije emocije poput sreće, tuge, ljutnje itd. Medjutim, komunikacija preko poruka može dovesti do pogrešnog razumevanja tona i emocionalne valence poruke. Cilj našeg istraživanja je da utvrdimo razlike u načinu na koji primalac poruke tumači valencu i pobudljivost poruke u odnosu na to da li je pošiljalac muškarac ili žena. Takođe nas zanima na koji način prisustvo ordredjenog emotikona ili odsustvo emotikona utiče na procenu emocionalnog tona poruke. Poruke su bile kombinovane sa pozitivnim i negativnim emotikonom kao i bez emotikona. Odabrano je 30 poruka za koje su procenjene kao učestale u svakodnevnoj komunikaciji. Sve poruke su kratke i bez jakog emotivnog tona kako bi se osigurala neutralnost. Svaka poruka je uparena sa polom i emotivnim tonom. Odnosno, svaka poruka je prikazana u varijanti sa muškim imena i sa ženskim imenom. Takođe, svaka poruka je uparena sa jednim pozitivnim emotikonom, jednim negativnim emotikonom i bez emotikona kako bi se pokrili svi emotivni tonovi. Ispitanici imaju zadatak da na osnovu prikazane slike sa tekstualnom porukom procene emocionalnu valencu i nivo pobudljivosti poruke. Emocionalna valenca je operacionalizovana petostepenom Likertovom skalom gde je najmanja ocena veoma neprijatno, a najveća veoma prijatno. Zatim, pobudljivost je ocenjena takođe petostepenom Likertovom skalom na skali od nizak intenzitet do ekstremni intenzitet.

Efekat narativa na estetsku procenu jugoslovenskog industrijskog dizajna: Uloga vikarijske nostalgije

Jelena Stanojević i Lara Perić

Autorke su studentkinje master studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentori: Slobodan Marković i Dragan Janković

Studije su pokazale da kontekstualne informacije mogu da modifikuju estetski sud o objektima u zavisnosti od tipa informacije i individualnih razlika. Međutim, mali broj studija pravi razliku između praktičnih informacija (načina proizvodnje i funkcionalnosti) i afektivnih informacija. U istraživanjima marketinga, afektivne informacije često se oslanjaju na elemente nasleđa brenda, odnosno način na koji se brend predstavlja kroz svoju istoriju, što može izazvati nostalgичne asocijacije. U ovom istraživanju ispitivani su efekti narativnih kontekstualnih informacija kroz praktične narative, koji opisuju funkcionalne i vizuelne karakteristike objekta, i afektivne narative, koji ističu istorijsku i kulturnu pozadinu proizvođača. Takođe je ispitano kako individualne razlike u posrednoj nostalgiji (vicarious nostalgia) oblikuju procene svakodnevnih objekata: dopadljivost, želju za posedovanjem i nameru kupovine, sa fokusom na industrijski dizajn bivše Jugoslavije.

Na osnovu prethodnih studija, prepostavili smo (H1) da će bilo koji tip narativa povećati ocene objekata, i (H2) da će afektivni narativi poboljšati ocene samo kod pojedinaca koji prijavljuju viši nivo izazvane posredne nostalgije. Učesnici (N = 160), starosti od 18 do 30 godina, učestvovali su u eksperimentu mešovitog dizajna, sa tipom narativa (praktični, afektivni i bez narativa) kao faktorom unutar ispitanika i posrednom nostalgijom (niska i visoka), merenom Skalom posredne nostalgije (Vicarious Nostalgia Scale), kao faktorom između ispitanika. Stimuli su se sastojali od 30 fotografija predmeta za uređenje doma (npr. vaze, satovi, lampe) tipičnih za jugoslovenski period. Svaka fotografija bila je uparena sa svim tipovima narativa korišćenjem dizajna latinskog kvadrata.

Rezultati pokazuju da su praktični narativi generalno povećali želju za posedovanjem ($F(2, 290.865) = 4.597, p = .013, \eta^2 = .028$) i nameru kupovine ($F(2, 300.722) = 4.867, p = .009, \eta^2 = .030$) u poređenju sa situacijom bez narativa i sa afektivnim narativom. Međutim, nisu pronađene značajne razlike u ocenama dopadljivosti. Posredna nostalgija moderirala je efekte narativa: učesnici sa visokim nivoom nostalgije više su voleli ($F(2, 279.845) = 7.059, p = .002, \eta^2 = .043$), želeli da poseduju ($F(2, 291.007) = 4.629, p = .013, \eta^2 = .028$) i želeli da kupe ($F(2, 298.887) = 3.439, p = .036, \eta^2 = .021$) objekte kada su bile prisutne bilo kakve kontekstualne informacije. Efekat afektivnih narativa pojavio se samo kod pojedinaca sa visokim nivoom posredne nostalgije. Sveukupno, procene svakodnevnih objekata nisu određene isključivo opaženom funkcionalnošću, već i izazvanim emocijama i prenetim značenjem.

Studenti master studija 2

Formiranje ortografskih reprezentacija novih reči u dva pisma

Lara Perić

Atorka je studentkinja master studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

U prethodnim istraživanjima učenja novih reči je zabeleženo da govornici mogu formirati preliminarne reprezentacije zapisa nove reči nakon što su čuli samo njen izgovor. Ovakav nalaz govori u prilog tome da se fonološke i ortografske informacije o rečima reprezentuju odvojeno, međutim pitanje višestrukih ortografskih reprezentacija do sada nije bilo ispitivano. Zbog toga je cilj ovog istraživanja bio ispitivanje procesa nastajanja ortografskih reprezentacija u bialfabetskom kontekstu. Sproveden je eksperiment koji se sastojao od zadatka učenja pseudoreči, a uspešnost učenja je proveravana zadatkom čitanja sopstvenim tempom. Ispitanici su u zadatku učenja pratili izlaganja zapisa i izgovora pseudoreči kao i nasumično dodeljene slike nepoznatog objekta koja su predstavljale semantičku komponentu. Pseudoreči su bile podeljene tri grupe: 1) polovina pseudoreči je bila učena od strane ispitanika, dok je druga polovina prvi put izložena tokom provere; 2) od pseudoreči koje su bile učene, polovina je u fazi provere bila izložena na istom pismu, dok je drugoj polovini alfabet bio promenjen. Ispitanici su mogli da se nađu u dve grupe koje se razlikuju prema kontekstu učenja - u jednoj grupi su sve pseudoreči izlagane na jednom pismu, dok su se u drugoj grupi pojavljivale pseudoreči zapisane pomoću oba pisma. Pretpostavljamo da će ispitanicima biti potrebno manje vremena za čitanje reči koje su bile izlagane tokom učenja, nego reči koje se prvi put pojavljuju u proveri, ali i da će ovakvo ubrzanje biti zabeleženo čak i kada je reč predstavljena u pismu u kom je ispitanik do sada nije video. Ovakvo ubrzanje bilo bi indikator nastajanja ortografske reprezentacije. Takođe, pretpostavljamo da će kod ispitanika koji su reči učili u dvoalfabetskom kontekstu doći do češćeg stvaranja ortografskih reprezentacija reči u dva pisma, nego kod ispitanika koji su reči učili u jednoalfabetskom kontekstu, zbog angažovanja trajne jezičke kontrole. Kako je prikupljanje podataka još uvek u toku, biće predstavljene preliminarne analize podataka.

Uticaj vrste epistemičkog autoriteta na rizično odlučivanje: da li smo racionalniji kad nas savetuje veštačka inteligencija ili naučnik-lekar?

Maša Andrić

Atorka je studentkinja master studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Kaja Damjanović

Efekat okvira rizičnog izbora predstavlja jedan od najrobusnijih fenomena u kognitivnoj psihologiji i psihologiji odlučivanja. On se manifestuje kao promena preferencija donosioca odluke u zavisnosti od toga da li su ishodi formalno identičnih opcija predstavljeni u pozitivnom (dobitak) ili negativnom (gubitak) svetlu. Prema Teoriji izgleda, ovaj efekat je posledica pomeranja referentne tačke: u okviru dobitka ljudi teže sigurnosti (averzija prema riziku), dok u okviru gubitka postaju skloniji riziku kako bi izbegli siguran gubitak. Iako je dubinska struktura ovih zadataka logički ekvivalentna, varijacije u njihovoj površinskoj strukturi mogu značajno modifikovati intenzitet ovog efekta.

Ovo istraživanje se fokusira na specifičan aspekt površinske strukture — epistemički autoritet izvora koji preporučuje plan delovanja. U savremenom kontekstu, gde se odluke sve češće donose uz podršku tehnologije, postavlja se pitanje da li autoritet izvora (ljudski ekspert naspram veštačke inteligencije) može uticati na racionalnost odlučivanja i smanjiti kognitivne pristrasnosti. Cilj rada bio je da se ispita da li različiti tipovi autoriteta — naučnik-lekar, alat veštačke inteligencije (AI), ili njihova kombinacija — utiču na magnitudu efekta okvira. Istraživanje je sprovedeno na uzorku iz opšte populacije koristeći modifikovanu verziju klasičnog zadatka azijske bolesti. Učesnici su birali između sigurne opcije (npr. sigurno spasavanje određenog broja ljudi) i rizične opcije (data određena verovatnoća da će svi biti spaseni ili da niko neće biti spasen) sa jednakom očekivanom korisnošću. Primenjen je međugrupni nacrt sa četiri uslova koji su varirali izvor preporuke: (1) kontrolni uslov bez navedenog autora; (2) naučnik-lekar; (3) veštačka inteligencija; i (4) naučnik-lekar koji koristi AI. Svaki učesnik je bio izložen ili pozitivnom ili negativnom okviru unutar svog uslova. Rezultati su potvrdili prisustvo efekta okvira u svim eksperimentalnim grupama, što ukazuje na to da lingvističko uokvirivanje opcija ostaje dominantan faktor u donošenju odluka. Međutim, analiza je pokazala da vrsta epistemičkog autoriteta nije značajno modifikovala intenzitet ove pristrasnosti. Iako nisu pronađene značajne razlike u ukupnoj magnitudi efekta između grupa, univarijatne analize su ukazale na zanimljive obrasce. Na primer, u uslovu gde je preporuku dao naučnik-lekar u negativnom okviru, primećena je izraženija tendencija ka rizičnoj opciji. Takođe, uočena je blaga, ali statistički neznačajna tendencija ka smanjenju efekta okvira kada su preporuke dolazile od kombinovanog autoriteta (čovjek i AI). Zaključak istraživanja je da je efekat okvira izuzetno otporan na uticaj autoriteta izvora. Nalazi sugerišu da je mehanizam pomeranja referentne tačke primarno vođen unutrašnjom kognitivnom obradom teksta i emocionalnim odgovorom na gubitak, a manje eksternim faktorima poverenja u izvor informacije. Ovo potvrđuje prediktivnu moć Teorije izgleda čak i u interakciji sa modernim tehnološkim autoritetima. Buduća istraživanja bi trebalo da istraže da li bi veći stepen interaktivnosti sa AI alatima ili različiti domeni odlučivanja (npr. finansijski naspram zdravstvenog) mogli dovesti do drugačijih rezultata u pogledu uticaja autoriteta na kognitivne pristrasnosti.

Reči koje bole: Uticaj karakteristika primaoca i poruke na percepciju emocionalno povređujućih poruka

Anđela Stojadinović

Autorka je završila master studije

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Milica Popović Stijačić

Razumevanje načina na koji ljudi doživljavaju emocionalni ton pisanih poruka važno je za savremenu komunikaciju, posebno u onlajn okruženjima gde izostaju neverbalni signali. U tom kontekstu, cilj ovog istraživanja bio je da se ispita u kojoj meri psihološke karakteristike, kao što su empatija, senzitivnost na odbacivanje i interoceptivna svesnost, doprinose proceni topline, hladnoće i bolnosti tekstualnih poruka, koje su u istraživanju klasifikovane kao tople, hladne i bolne, uz odvojeno razmatranje kongruentnih i nekongruentnih modela. Istraživanje je sprovedeno na srpskom jeziku, a svim ispitanicima jezik istraživanja bio je maternji. Uzorak je obuhvatio 255 ispitanika starosti od 18 do 56 godina ($M = 25.84$, $SD = 8.17$), od čega je 204 ženskog, 48 muškog pola, a troje je navelo „drugo“. Empatija je procenjena Indeksom interpersonalne reaktivnosti (Interpersonal Reactivity Index – IRI; Davis, 1983), senzitivnost na odbacivanje Upitnikom senzitivnosti na odbacivanje za odrasle (Adult Rejection Sensitivity Questionnaire – A-RSQ; Berenson et al., 2009), a interoceptivna svesnost instrumentom Multidimensional Assessment of Interoceptive Awareness (MAIA; Mehling et al., 2012). Za potrebe prikupljanja stimulusa (poruka), sprovedena su dva pilot istraživanja koja su služila za procenu jasnoće i emocionalne diferencijacije materijala. Na osnovu dobijenih rezultata, stimuli su dodatno revidirani i selektovani. Na kraju su uključene samo poruke koje su pokazivale visoku prosečnu vrednost na jednoj dominantnoj dimenziji i niske vrednosti na ostalim dimenzijama, čime je formiran finalni set od 15 jasno diferenciranih poruka koje su korišćene u glavnom istraživanju. Rezultati su pokazali da psihološke karakteristike ispitanika imaju stabilan i značajan uticaj na procene emocionalnog tona poruka. Empatija i interoceptivna svesnost dosledno su se izdvajale kao najkonzistentniji prediktori, i u kongruentnim i u nekongruentnim modelima, kroz gotovo sve tipove poruka i dimenzije procene. Senzitivnost na odbacivanje pokazala je značajnost pretežno u proceni hladnih poruka, ali bez doslednog obrasca kroz sve uslove. U celini, afektivna empatija i interoceptivna svesnost izdvajaju se kao dominantni faktori u objašnjenju individualnih razlika u proceni emocionalnog tona digitalnih poruka. Njihova dosledna uloga kroz različite tipove poruka i dimenzije procene ukazuje da emocionalni doživljaji i telesna osetljivost predstavljaju centralne mehanizme u načinu na koji pojedinci percipiraju i interpretiraju digitalnu komunikaciju. Ovakvi nalazi dodatno ukazuju da individualne razlike u emocionalnoj i somatskoj reaktivnosti imaju ključnu ulogu u oblikovanju subjektivnog doživljaja poruka, što se zatim odražava na kvalitet i dinamiku međuljudske komunikacije u digitalnom okruženju.

Uticaj boja na moralno prosuđivanje

Dunja Čojbašić

Atorka je studentkinja master studija

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Milica Popović Stijačić

Cilj ovog istraživanja jeste ispitivanje uticaja boje pozadine na moralno prosuđivanje ponašanja. Polazeći od savremenih pristupa moralnom rasuđivanju, prema kojima emocionalni i afektivni procesi mogu prethoditi racionalnoj analizi, istraživanje se bavi pitanjem da li vizuelni kontekst, operacionalizovan kroz boju, može promeniti procenu moralne ispravnosti ponašanja. Poseban fokus stavljen je na odnos između emocionalnih karakteristika boje i moralne valence situacije, odnosno na pitanje da li se moralno pozitivna i moralno negativna ponašanja različito procenjuju u zavisnosti od boje pozadine na kojoj su prikazana. Pre glavnog istraživanja sprovedena je pilot studija na uzorku od 16 ispitanika, u kojoj su procenjivane valenca i pobudljivost 16 boja. Na osnovu dobijenih rezultata, za glavno istraživanje odabrane su četiri boje: žuta, zelena, crvena i braon, koje se razlikuju po emocionalnoj valenci i nivou pobudljivosti. Glavno istraživanje biće sprovedeno online, na prigodnom uzorku od najmanje 200 ispitanika. Ispitanici će procenjivati moralnu ispravnost prikazanih situacija na sedmostepenoj Likertovoj skali. Pored ciljnih moralnih situacija, u upitnik će biti uključeno i osam neutralnih situacija kao filer-stavki, dok će raspored stimulusa po bojama biti organizovan po principu latinskog kvadrata. Na taj način biće omogućena kontrola kombinacije situacije i boje, kao i ravnomerno prikazivanje stimulusa kroz različite verzije upitnika. Podaci će biti obrađeni deskriptivnom statistikom i dvofaktorskom analizom varijanse. Očekuje se da će boja pozadine uticati na moralne procene u zavisnosti od emocionalne valence boje i njene usklađenosti sa moralnim sadržajem situacije.

Poster prezentacije studenata osnovnih studija

Kako definišemo pojmove: poređenje strategija kod studenata društvenih i prirodnih nauka

Jelica Popović, Milena Budić i Aleks Jančić Heinemann

Autori su studenti osnovnih studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorke: Darinka Anđelković i Nada Ševa

Cilj istraživanja je analiza forme i strategija definisanja značenja reči u studentskoj populaciji. Želimo da utvrdimo da li postoje razlike u definisanju akademskih i neakademskih apstraktnih pojmova, kao i reči različitih gramatičkih kategorija (imenice, glagoli, pridevi). Imajući u vidu da je reč o sposobnosti koja se razvija najviše u obrazovnom kontekstu, upoređićemo strategije definisanja kod studenata društveno-humanističkih nauka u odnosu na strategije koji imaju studenti prirodnih i tehničkih disciplina. U pitanju je eksplorativno istraživanje koje nije radjeno u obrazovnom kontekstu Srbije i značajno je za saznanja o metalingvističkim sposobnostima naših studenata.

U istraživanju je učestvalo 99 studenata: 62 studenta društvenih nauka i 37 studenata prirodnih i tehničkih nauka. Ispitanicima se daje zadatak da definišu apstraktne akademske i neakademske/svakodnevne reči različitih gramatičkih kategorija (imenice, pridevi i glagoli). Istraživanje je bilo organizovano u digitalnom okruženju u Google obrascu (Google Forms) u kojem su ispitanici na svaku reč odgovarali na pitanje Šta znači reč X? Ispitivanje je trajalo oko 40 minuta i bilo je anonimno. Odgovori (N=1782) kodirani su u pogledu forme i sadržaja definisanja. Kategorije za kodiranje forme su sledeće: 0. bez odgovora; 1. jedna reč; 2. fraza, rečenica; 3. tranziciona forma definicije (neodređena zamenica + vrsna razlika); 4. delimična aristotelovska definicija (naveden natpojam za pojam); 5. aristotelovska definicija po formi - natpojam (imenica) + vrsna razlika (iskaz, bez obzira na tačnost sadržaja). Kategorije za kodiranje sadržaja su: 0. greška; 1. funkcija, opis, primer, tautologija; 2. neodređen natpojam ili upućivanje na sebe; 3. sinonimi; 4. leksikografski opis bez natpojma; 5. aristotelovska definicija po sadržaju: tačno određen natpojam za pojam (imenica) + vrsna razlika (iskaz u kojem je definisan aspekt značenja koji odvajati pojam od njemu sličnih).

Za analizu je korišćena deskriptivna i neparametrijska statistika (chi-square). Preliminarne analize ukazuju na sledeće nalaze: 1) najčešće korišćena strategija za definisanje pojmova na nivou sadržaja je opis, bez obzira na prirodu pojma (34,7%), odnosno iskaz na nivou forme (61,4%); 2) Dobijena je zanimljiva interakcija forme i sadržaja definicija kada reči podelimo na akademske i svakodnevne. Kada je u pitanju forma definicije, veći procenat akademskih reči ostvarilo je aristotelovsku formu (16,4%) u odnosu na reči iz svakodnevnog jezika (12,1%), $\chi^2(6, N = 1782) = 35,27, p < 0,001$. Na drugoj strani, sadržaj svakodnevnih pojmova bio je opisan kroz aristotelovske definicije u većem procentu (15,7%) u odnosu na akademske reči (10,5%), $\chi^2(6, N = 1782) = 29,22, p < 0,001$; 3) Imenice su u poređenju sa pridevima i glagolima lakše za definisanje u obliku aristotelovske forme definisanja. Ispitanicima je teško da kod glagola nađu natpojam, dok kod prideva natpojam najčešće upućuje na osobu/objekat značenja, a ne na osobinu koju treba definisati; 4) Poređenje kvaliteta definicija po tipu usmerenja osnovnih studija (društvene vs. prirodne/tehničke nauke), ukazuje da je su studenti iz grupe prirodno/tehničkih fakulteta značajno više koristili aristotelovske definicije prilikom definisanja datih pojmova u odnosu na „društvenjake“. Nalazi će biti razmatrani iz razvojne, psiholingvističke i obrazovne perspektive.

Valenca senzomotornog iskustva

Sara Božić, Višnja Crnoglavac, Miona Dimitrijević, Đurđa Đukić, Aleksandra Filipović, Milica Lalić, Marija Lazarević, Katarina Mamula, Katarina Miličić, Vuk Mijović, Vasilije Milosavljević, Ksenija Mišić, Tijana Petrović, Aleksandra Stanimirović, Mina Todorović, Pavle Tomić, Sofija Vidmar, Danica Vugdelija, Nikola Vujasinović i Mina Piperac

Autori su studenti osnovnih i doktorskih studija (Sara Božić, Marija Lazarević, Ksenija Mišić i Aleksandra Stanimirović su na doktorskim studijama)

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorke: Dušica Filipović Đurđević i Milica Popović Stijačić

Prema teorijama utelovljene kognicije, značenje reči se zasniva na ponovnom pobuđivanju tragova o senzo-motornim iskustvima onoga na šta se reč odnosi. Senzo-motorne norme predstavljaju mere perceptivnog i motornog bogatstva reči, to jest pokazuju kvalitet i intenzitet povezanosti nekog iskustva, onoga što reč označava i pojedinačnih čulnih i telesnih senzacija. Međutim, nisu sva senzo-motorna iskustva podjednako prijatna. Tako na primer, mirisanje sapuna u nama izaziva emocionalni doživljaj prijatnosti, dok ukus sapuna izaziva suprotnu emocionalnu reakciju. Istraživanja emocionalne valence doživljaja koje reči izazivaju pokazala su da emocionalna reakcija ima značajnu ulogu u obradi jezika. Starije konceptualizacije pretpostavljaju da se emocionalni i senzorni doživljaji kodiraju u različitim, međusobno povezanim moždanim zonama. Ovo shvatanje je dovedeno u pitanje u novijim istraživanjima koja ukazuju na distribuirano kodovanje afektivnih doživljaja u različitim neuralnim strukturama, među kojima se nalaze i senzorne strukture za koje se smatra da mogu konstruisati emocionalni doživljaj. Dodatno, primena velikih jezičkih modela na prepoznavanje emocija u tekstu ukazuje na to da informacija o tipičnim senzo-motornim iskustvima može poboljšati uspeh modela. Međutim, iako se savremena istraživanja bave odnosom afektivnog i senzornog iskustva reči, ne postoji dovoljno informacija o afektivnoj valenci pojedinačnih senzornih iskustava. Zato je cilj ovog istraživanja obezbeđivanje potrebnih informacija o ovoj emocionalnoj valenci. Takođe, cilj je i ispitivanje odnosa perceptivnog bogatstva reči zasnovanog na senzornom iskustvu i valence afektivnog doživljaja. Za sada je prikupljen deo podataka, a plan je da celokupan uzorak ispitanika broji približno 1620 osoba, dok se u uzorku stimulusa nalazi 1080 reči. Reči su birane iz postojeće baze Popović Stijačić i Filipović Đurđević (2025), nakon čega su randomizovane i raspoređene u 54 eksperimentalne liste. Podaci se prikupljaju pomoću online upitnika, preko platforme SoSci. Svaki ispitanik ima priliku da, po jednoj eksperimentalnoj listi, proceni 20 različitih reči kroz 11 skala procene perceptivnih i motornih iskustava (npr. videti loptu, šakom i rukom barati loptom). Zadatak ispitanika svodi se na procenu koliko je prijatno, odnosno neprijatno dato senzo-motorno iskustvo na petostepenim skalama (od -2 do 2). Rezultati dobijeni obradom prvog dela podataka ukazuju na pozitivnu valencu senzornog iskustva svih procenjivanih senzornih modaliteta, sa izuzetkom čula ukusa, koje je ukazalo na negativni prosek valence emotivnog doživljaja. U pogledu procene motornih modaliteta, valenca emotivnog iskustva ukazuje na prijatniju prosečnu procenu modaliteta "rukom i šakom baratati". Sve izmerene valence pojedinačnih senzomotornih iskustava stoje u visokoj ili umerenoj pozitivnoj korelaciji sa emocionalnom valencom reči.

Okvir rizičnog ishoda: efekti transformacija dubinske strukture zadatka kognitivnih pristrasnosti na rasuđivanje

Natalija Aleksić, Nikola Nikolić, Sofija Radulović i Filip Savović

Autori su studenti osnovnih studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Kaja Damjanović

U fokusu našeg istraživanja su dve kognitivne pristrasnosti koje se registruju u dva kognitivna procesa, u rizičnom odlučivanju i u suđenju, a problem istraživanja je da ispitamo dejstvo strukturinih aspekata koji su zajednički za obe pristrasnosti. Efekatom okvirapredstavlja fenomen da različit opis formalno ekvivalentnih ishoda odluka dovodi do promene u redosledu preferencija rizičnih opcija donosioca odluke (DO). Pristrasnost ishoda sklonost da se kvalitet odluke procenjuje preko njenih efekata, umesto na osnovu informacija koje je DO imao u trenutku odlučivanja. U ovoj studiji će od zadataka rizičnog odlučivanja koji služe za registrovanje efekta okvira rizičnog izbora biti formulisani zadaci suđenja koji služe za merenje pristrasnosti ishoda, odnosno, efekta okvira atributa. Cilj studije je ispitivanje efekta transformacije dubinske strukture na ranije utvrđene faktore koji su relevantni za oba tipa zadataka, posmatranih izolovano (zadaci odlučivanja i zadaci suđenja). U trofaktorskom nacrtu, prvi faktor će biti okvir (2 nivoa: pozitivan i negativan), drugi faktor je tip ishoda (3 nivoa: povoljan rizični, nepovoljan rizični i sigurni) i domena o kom se sudi/odlučuje (klasičan zadatak azijske bolesti, finansijsko odlučivanje na nivou pojedinca, igra na sreću, finansijsko odlučivanje na nivou organizacije, političko odlučivanje i onlajn kupovina). Ukrštanjem faktora dobijamo 36 različitih zadataka (2x3x6). Svi elementi površinske strukture zadataka će biti ujednačeni, a dubinska struktura zadataka će biti transformisana u skladu sa ciljem istraživanja. Nacrt je neponovljen, tj. svaki ispitanik će odgovarati na tačno jedan zadatak. Od njih će se zahtevati da procene kvalitet donete odluke u hipotetičkoj situaciji prikazanoj u zadatku suđenja, odnosno da izaberu jednu od ponuđenih opcija u zadatku odlučivanja. Glavna istraživačka hipoteza je da će dejstvo i smer okvira (pozitivnog i negativnog) biti isto i u suđenju i u odlučivanju, tj. da će preferencija (bilo preko izbora, bilo preko evaluacije) sigurnih ishoda biti veća kada su prikazani u pozitivnom okviru, a rizičnih i nepovoljnih veća kada su prikazani u negativnom okviru (u oba slučaja u odnosu na suprotni okviru), u skladu sa predviđanjima teorije izgleda. Što se tiče eventualnih razlika u intenzitetu dejstva okvira, nemamo predviđanja, s obzirom da ne postoje prethodna istraživanja koja nedvosmisleno ukazuju na razliku u intenzitetu. S toga je taj deo istraživanja eksplorativan.

Prijatelji, neprijatelji, ili alati? Ljudska percepcija veštačke inteligencije

Dunja Mićunović, Anja Bošnjak i Dunja Vujošević

Autorke su studentkinje osnovnih studija

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Marija Čolić

Veštačka inteligencija (AI) je od objavljivanja ChatGPT-a 2022. godine značajno promenila način rada i društvene interakcije, podstičući istovremeno i interesovanje i zabrinutost, kao i rastući broj empirijskih istraživanja. Nedavni pregled literature identifikovao je tri ključna domena koji utiču na poverenje u AI: socioetičke faktore, tehničke i dizajnerske karakteristike, kao i karakteristike korisnika. Ova studija proširuje taj okvir ispitujući kako ovi domeni predviđaju ne samo poverenje, već i strah, kao i šire percepcije AI, uključujući njenu korisnost za čovečanstvo, potencijalnu pretnju, i sposobnost da zameni ljudske uloge. U istraživanju je učestvovalo 344 ispitanika (85,5% ženskog pola; Mage = 28,95), regrutovanih metodom „snežne grudve”, koji su popunili anonimni onlajn upitnik. Socioetički faktori procenjeni su pomoću upitnika moralnih osnova (Moral Foundations Questionnaire). Tehničke i dizajnerske karakteristike obuhvatale su percipiranu lakoću korišćenja (PEOU), percipiranu korisnost (PU), i Godspeed upitnik. Karakteristike korisnika uključivale su osobine ličnosti, stilove privrženosti, uverenje o opasnom svetu (BDW), opšte poverenje, socijalni konzervativizam, i opštu antropomorfizaciju. Kriterijumske varijable obuhvatale su poverenje i strah prema AI, kao i tri dimenzije percepcije AI: AI kao korisna (Help), AI kao pretnja (Hurt), i AI kao zamena za ljude (Hooman).

Sprovedeno je pet hijerarhijskih višestrukih regresionih analiza. Poverenje u AI značajno je predviđeno demografskim karakteristikama i izloženošću AI, pri čemu su tehničke karakteristike dale najveći dodatni doprinos. Strah od AI prvenstveno je objašnjen karakteristikama korisnika, posebno antropomorfizacijom, prijatnošću, poštenjem, i uverenjem o opasnom svetu. Modeli koji predviđaju percepciju AI pokazali su da tehničke karakteristike objašnjavaju najveći deo varijanse, naročito kada je reč o percepciji AI kao korisne (Help) i kao zamene za ljudske uloge (Hooman).

U celini, rezultati ukazuju da je poverenje u AI oblikovano kombinacijom izloženosti i procene karakteristika sistema, da je strah prvenstveno ukorenjen u individualnim razlikama, dok šire percepcije AI u najvećoj meri zavise od načina na koji korisnici procenjuju njenu funkcionalnost. Buduća istraživanja trebalo bi da uključe dodatne socioetičke dimenzije, poput stavova prema tehnologiji i zabrinutosti u vezi sa budućnošću.

Uloga individualnih razlika u odnosu između izloženosti sadržaju na društvenim mrežama i slike o sebi

Aleksandra Popović, Maja Grujičić, Gala Momčilović Aleksić i Tijana Tufegdžić

Autorke su studentkinje osnovnih studija

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Marija Čolić

Cilj ovog istraživanja bio je da utvrdimo efekat individualnih razlika u odnosu između idealnih slika tela sa društvenih mreža i slike o sebi ("body image") koji obuhvata percepcije, misli i osećanja u vezi sa sopstvenim telom (Cash, 2004). S obzirom da su prethodna istraživanja zabeležila značajan uticaj idealizovanih slika na povećanu zabrinutost u vezi sa telesnim izgledom (Fardouly et al., 2015), nameće se pitanje šta sve posreduje u odnosu između slike o sebi i izloženosti medijskom sadržaju. Varijable čiji smo uticaj želeli da proverimo bili su crta socijalnog poredjenja (social comparison), samoobjektivizacija (self objectification), tendencija ka mršavosti (drive for thinness) i tendencija ka mišićavosti (drive for muscularity). Postavljene su hipoteze da idealne slike tela u velikoj meri utiču na pojavu negativne slike o sebi, kao i da pomenute moderatorske varijable utiču na njihov odnos. Pored ovih hipoteza deo fokusa je bio i na uvođenju slika funkcionalne snage kod muških ispitanika. Kako se ova vrsta slika ne može naći u ranijim istraživanjima, uvedena je i hipoteza da će kod muških ispitanika postojati razlika u dopadanju slika funkcionalne snage i mišićavih slika. Uzorak se sastojao od 160 odraslih osoba prosečnog uzrasta 21.95 iz Srbije (od kojih žena 64,6%), koji je sakupljen prigodnim putem tehnikom snežne grudve. Korišćeni instrumenti validirani su i u ranijim istraživanjima. S tim u vezi za merenje tendencije ka socijalnom poredjenju korišćena je IOWA Netherlands Comparison Orientation Measure (skala sa 11 stavki), dok je za crta samoobjektivizacija merena upitnikom Self-objectification Questionnaire. Za merenje tendencije ka mršavosti korišćena je subskala upitnika EDI, a za merenje tendencija ka mišićavosti koristili smo Drive For Masculinity Scale (DMS). Zavisna varijabla - slika o sebi, merena je skalom Body Image State Scale. S obzirom da ove skale nisu ranije bile prevedene na srpski jezik, koristili smo metod povratnog prevođenja (back to back). Rezultati su potvrdili da tendencija ka mršavosti moderira odnos između idealnih slika i slike o sebi kao i da postoji značajna razlika u dopadanju idealnih mišićavih slika u odnosu na idealne slike funkcionalne snage, kod muškaraca. Sve druge hipoteze su opovrgnute ukazujući da slike nisu imale efekta. Potvrđena četvrta hipoteza ukazuje da jedino kod ženskih osoba koje imaju visoke skorove na varijabli tendencija ka mršavosti postoji efekat idealizovanih slika na sliku o sebi, dok ostala istraživanja dobijaju konzistentne rezultate i kod ostalih ispitanika. Uvođenje slika funkcionalne snage pokazalo se kao opravdano jer su muški ispitanici bolje ocenjivali ove slike u odnosu na slike koje su isticale muskulaturu. Razlika u rezultatima između ovog i prethodnih istraživanja možda se može objasniti malim uzorkom kao i našim načinom prevođenja upitnika varijabli.

Pola-pola? Ili ipak ne?: Patrijarhalne vrednosti i kućni poslovi kao prediktori mentalnog zdravlja žena

Aleksandra Prokić i Ivana Tišma

Autorke su studentkinje osnovnih studija

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Marija Čolić

Tokom poslednjih decenija povećano je učešće žena na tržištu rada, ali raspodela neplaćenog rada u domaćinstvu uglavnom ostaje neravnomerna. Ove nejednakosti mogu se delom posmatrati iz ugla patrijarhalnih vrednosti, koje podrazumevaju dominantan položaj muškaraca i tradicionalnu podelu rodnih uloga. Stoga je cilj istraživanja bio ispitivanje povezanosti patrijarhalnih vrednosti sa raspodelom kućnih poslova, učešćem u roditeljstvu i mentalnim zdravljem žena. U istraživanju je učestvovalo 890 ispitanika iz opšte populacije (78% žene, Mdnage = 32 i 128 heteroseksualnih parova). Korišćena je ATGRS skala (Attitudes Toward Gender Roles Scale) za procenu patrijarhalnih stavova (tradicionalni stavovi prema rodnim ulogama, pozitivan stav prema egalitarnom uspehu, pozitivan stav prema rodnoj ravnopravnosti, netradicionalni stavovi prema rodnim ulogama) kao i DASS-21 za procenu depresije, anksioznosti i stresa kod žena. Uključenost u kućne poslove je merena putem samoprocene utrošenih sati (apsolutna uključenost) i percipirane relativne uključenosti, korišćenjem kontinuirane skale. Rezultati su pokazali da su žene percipirale sopstvenu uključenost u kućne poslove kao veću u odnosu na svoje partnere, ali ne i u roditeljstvu. Takođe, žene su provodile više sati u obavljanju kućnih poslova i bile su više uključene u brigu o deci u poređenju sa muškarcima. Utvrđeno je da žene imaju manje tradicionalne stavove i izraženije pozitivne stavove prema rodnoj ravnopravnosti u odnosu na muškarce. Proverena su i tri hijerarhijska regresiona modela koja su predviđala depresiju, anksioznost i stres. Prediktori su bili sociodemografske varijable, patrijarhalni stavovi i broj sati provedenih u roditeljstvu/kućnim poslovima. Depresija je bila predviđena finansijskim statusom i netradicionalnim stavovima. Anksioznost je bila predviđena finansijskim statusom, pozitivnim stavovima prema egalitarnom uspehu, netradicionalnim stavovima i brojem sati provedenih u kućnim poslovima. Uzrast, finansijski status, pozitivni stavovi prema egalitarnom uspehu i broj sati provedenih u kućnim poslovima su predviđali stres. Analiza parova pokazala je da, što su stavovi žena egalitarniji u odnosu na njihove partnere, to je veća percipirana razlika u raspodeli kućnih poslova. Na osnovu nalaza može se pretpostaviti da su žene ostvarile veću jednakost u javnoj sferi, naročito na tržištu rada, ali da ove promene nisu praćene odgovarajućim promenama unutar domaćinstva. Povećano učešće u plaćenom radu znači da su žene preuzele dodatnu ulogu, bez proporcionalnog smanjenja tradicionalnih kućnih obaveza. Percipirane razlike i u roditeljstvu i u uključenosti u kućne poslove su povezane sa nivoom prijavljenog stresa kod žena. Žene i dalje obavljaju veći deo kućnog rada, što je povezano sa stavovima prema rodnim ulogama i višim nivoom stresa, što ukazuje na potrebu za uravnoteženijom raspodelom kućnih i roditeljskih odgovornosti. Takođe, neočekivane korelacije između subskale tradicionalnih i netradicionalnih stavova, implicirali su potrebu za psihometrijskom proverom faktorske strukture i pouzdanosti ATGRS skale na srpskoj populaciji. Dobijen je jednofaktorski model sa petnaest ajtema. Uprkos zadovoljavajućoj internoj konzistentnosti skale, neophodno je dodatno teorijsko i psihometrijsko unapređenje pre njene preporuke za primenu u srpskoj populaciji.

Uloga boje u kognitivnoj obradi reči: Modifikovani Stroop zadatak

Jana Petrović, Ina Stojić, Milica Grujičić i Aleksandar Marinković

Autori su studenti osnovnih studija.

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorke: Milica Popović Stijačić, Ivana Jakovljević

Cilj ovog istraživanja bio je da se ispita da li je boja kognitivno relevantna u obradi reči, kao i da li efekat boje zavisi od konkretnosti reči i njihove dominantne asocijacije sa određenom bojom. Istraživanje je zasnovano na semantičkom Stroop-ovom zadatku, u okviru kojeg su ispitanici procenjivali boju kojom su reči bile ispisane. Teorijski okvir rada oslanja se na nalaze o vezi između boje i značenja reči, kao i na perspektivu utelovljene kognicije, prema kojoj se značenje reči oslanja na perceptivna i senzomotorička iskustva.

U istraživanju je učestvovao 131 student prve godine psihologije. Stimuluse je činilo 80 reči, od čega 40 konkretnih i 40 apstraktnih, pri čemu su reči bile prikazane u četiri boje: crvenoj, plavoj, zelenoj i crnoj. Reči su bile raspoređene u kongruentne i nekongruentne uslove, a zavisna varijabla bila je vreme reakcije.

Rezultati su pokazali da glavni efekat kongruentnosti nije bio statistički značajan, kao ni glavni efekat dominantne boje. Međutim, dobijena je statistički značajna interakcija između kongruentnosti i dominantne boje, što ukazuje na to da uticaj boje na obradu reči zavisi od specifične veze između značenja reči i njene dominantne boje. Drugim rečima, efekat boje nije univerzalan, već se javlja u zavisnosti od semantičkog sadržaja stimulusa. Ovakav nalaz upućuje na to da perceptivne karakteristike reči mogu imati značajnu ulogu samo u određenim semantičkim uslovima, što dodatno podržava ideju da je obrada značenja delimično zasnovana na iskustvu i senzornoj reprezentaciji. Zaključuje se da boja može imati specifičnu kognitivnu ulogu u obradi reči, ali da njen efekat nije jednostavan niti jednoličan. Dobijeni nalazi doprinose razumevanju semantičke obrade reči i ukazuju na značaj dalje provere odnosa između perceptivnih karakteristika stimulusa i njihovog značenja.

„Predrasude o mentalnom zdravlju kreativaca“: Ispitivanje predrasuda vezanih za kreativne osobe preko kreativnih biografija

Anđelina Vlajković, Anica Matić, Ana Stevanović, Bojana Milaković, Ivan Tešić, Iskra Prpa, Katarina Kljajić i Natalija Varda

Autori su studenti osnovnih studija

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorke: Mina Hagen i Milica Popović Stijačić

U javnom i medijskom diskursu često je prisutna pretpostavka o povezanosti kreativnosti i psihopatologije, poznata kao hipoteza „ludog genija“. Kreativne osobe neretko se stereotipno opisuju kao ekscentrične, emocionalno nestabilne ili sklone psihičkim poremećajima, poput psihotičnih, shizotipalnih, bipolarnih i drugih. Za inspiraciju pri osmišljavanju istraživanja poslužilo nam je prethodno istraživanje koje je ispitalo predrasude na osnovu umetničkih dela, poput slika i poezije. U navedenom istraživanju fokus je bio na ispitivanju percepcije autora dela, odnosno na tome da li se procene razlikuju u zavisnosti od pola autora, kao i od toga da li je delo kreirao čovek ili alat zasnovan na veštačkoj inteligenciji. Naše istraživanje predstavlja nadogradnju ovog pristupa kroz primenu slične metodologije u drugačijem istraživačkom kontekstu. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati da li nivo kreativnosti zanimanja utiče na atribuciju psihopatoloških osobina na osnovu kratkih biografija. Nakon pilot studije sprovedene na uzorku od 43 ispitanika (48.8% muškaraca, 52.2% žena), odabrano je šest biografija koje su varirale prema polu i nivou kreativnosti zanimanja (nekreativno, umereno kreativno i izrazito kreativno). U glavnoj studiji učestvovalo je 650 ispitanika. Svakom ispitaniku nasumično je prikazana jedna biografija, nakon čega su procenjivali tipičnost različitih atributa na sedmostepenoj Likertovoj skali. Procene su obuhvatale osobine povezane sa kreativnošću, ekscentričnošću i psihopatologijom, poput neobičnih ideja, emocionalne nestabilnosti, agresivnosti, konzumacije supstanci, psihotičnih simptoma i suicidalnih misli. Neki od prideva koji su korišćeni su: kreativan, neobičan, čudan, uvrnut, lud, labilan, čuje glasove, konzumira alkohol, agresivan, razmišlja o samoubistvu, neobično izgleda, itd. Pored toga, primenjena je skala otvorenosti iz HEXACO-PI-R upitnika, kao i kontrola za kreativnost ispitanika. Pretpostavljeno je da će izrazito kreativne biografije biti procenjene kao karakterističnije za psihopatološke osobine u odnosu na umereno kreativne i nekreativne biografije. Dobijeni nalazi doprinose razumevanju stereotipa o kreativnim osobama i načina na koji se kreativnost povezuje sa percepcijom psihološke nestabilnosti i mentalnih poremećaja.

Prevalenca simptoma postpartalne depresije i anksioznosti kod trudnica iz Srbije

Mina Vučković, Lucija Milović, Una Brtkova, Anja Bošnjak, Isidora Đorđević, Dunja Filipović, Dunja Vujošević i Dunja Mićunović

Atorke su studentkinje osnovnih studija

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Mina Hagen

Perinatalni period predstavlja osetljivu razvojnu dob praćenu brojnim biološkim, psihološkim i socijalnim promenama koje mogu doprineti pojavi mentalnih poteškoća. Cilj naše studije je da obezbedi prve podatke o prevalenci simptoma depresivnosti i anksioznosti kod trudnica u Srbiji, radi unapređenja zdravstvenog sistema kroz uvođenje obaveznog perinatalnog skrininga za mentalno zdravlje. Istraživanje je sprovedeno u saradnji sa GAK Dr Dragiša Mišović, na uzorku ispitanica od $N= 473$ ($M = 30.87$; $SD = 4.73$; $Min = 19$; $Max = 45$). Za prikupljanje podataka korišćene su standardizovane skale za procenu prisustva depresivnih simptoma (Edinburgh Postnatal Depression Scale; EPDS) i simptoma anksioznosti (Generalized Anxiety Disorder-7; GAD-7). Na EPDS skali skorovi su se kretali od 0 do 18 ($M = 4.79$; $Md = 4$; $SD = 3.65$), uz blagu pozitivnu asimetriju ($Sk = 0.64$) i zadovoljavajuću internu konzistentnost (Cronbach $\alpha = 0.76$). Distribucija rezultata ukazuju na pretežno niže nivoe depresivnosti. Konkretno, 87.7% trudnica nije imalo povišene simptome depresivnosti ($EPDS < 10$), dok je 12.3% trudnica imalo povišene simptome depresivnosti ($EPDS \geq 10$). Na skali GAD-7 rezultati su bili u rasponu od 0 do 16 ($M = 2.88$; $Md = 2$; $SD = 2.72$), uz izraženiju pozitivnu asimetriju ($Sk = 1.47$) i dobru internu konzistentnost (Cronbach $\alpha = 0.8$). Frekvence odgovora ukazuju na nizak nivo anksioznih simptoma u uzorku: 73% žena izveštava o minimalnoj anksioznosti, 23,5% o blagoj anksioznosti, 3,2% o umerenoj, a 0,3% o izraženoj anksioznosti. Prikupljanje podataka započeto je u decembru 2025. godine, a studija je i dalje u toku sa ciljem povećanja uzorka i dobijanja reprezentativnijeg uvida u epidemiologiju perinatalnih simptoma u Srbiji.

Vremenska dinamika kontekstualnog usmeravanja pažnje: Studija pokreta miša

Anastasija Mladić i Anastasija Stojanović

Autorke su studentkinje osnovnih studija

Laboratorija za socijalnu i kognitivnu psihologiju i individualne razlike, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Mentorka: Nataša Mihajlović

Efekat kontekstualnog usmeravanja pažnje ogleda se u bržem i tačnijem pronalaženju mete kada se konfiguracija distraktora ponavlja, u poređenju sa novim, neponovljenim prikazima. Međutim, još uvek nije razjašnjeno da li se ta prednost ostvaruje u ranim fazama pretrage (rani lokus), odnosno kroz rano usmeravanje pažnje na naučenu poziciju mete, ili tek u kasnijim fazama pretrage (kasni lokus), koji podrazumeva olakšano razlikovanje mete od okolnih distraktora i donošenje odgovora nakon što je meta identifikovana. Iako su rani lokus potvrdile pojedine studije praćenja očnih pokreta, u literaturi i dalje ne postoji konsenzus o vremenskoj dinamici ovog efekta, a u istraživanjima pažnje generalno je često zapostavljena. Kako bismo stekli detaljniji uvid u vremenski tok kontekstualnog usmeravanja, koristili smo tehniku praćenja pokreta miša.

Ispitanici (N = 61) rešavali su klasičan zadatak vizuelne pretrage u kom je meta slovo T među slovima L, sa jednakim brojem ponovljenih i neponovljenih prikaza. Analizirane su bihejvioralne mere (vreme reakcije i procenat tačnih odgovora), globalne karakteristike putanje kretanja miša, rane i kasne kinestetičke mere pokreta miša (brzina i intenzitet ubrzanja u prvih i poslednjih 25% putanje). Bihejvioralne i globalne mere potvrdile su tipičan obrazac kontekstualnog usmeravanja: u situacijama ponovljenih prikaza vreme reakcije bilo je kraće, a tačnost veća; trajektorije kretanja miša bile su kraće, a maksimalno odstupanje od idealne putanje je bilo manje. Dodatno, testirana su dva modela mašinskog učenja sa zadatkom da na osnovu kinestetičkih mera predvide da li je prikaz ponovljen ili neponovljen. Prvi model koristio je isključivo rane kinestetičke mere (prvih 25% trajektorije) i nije uspeo da razlikuje tip prikaza iznad nivoa slučaja. Drugi model u kom je set prediktora obuhvatao kasne kinestetičke mere (poslednjih 25% trajektorije), predvideo je tip prikaza sa umerenom tačnošću od 62,49%.

Dobijeni podaci sugerišu da se rani efekti ne ispoljavaju kroz kinestetičke mere, već kroz veći broj grešaka u neponovljenim prikazima, praćenim korekcijama. Pretpostavka je da je u fazi rane selekcije došlo do prioritizacije očekivane lokacije mete. Neočekivana prediktivnost kasne faze ukazuje na to da poznate kontekstualne konfiguracije mogu facilitirati kasnije procese distinkcije mete od distraktora u neposrednoj blizini i donošenja odluke o identitetu mete. Nalazi pokazuju da praćenje pokreta miša daje uvid u jedinstvenu vremensku dinamiku i pruža informacije koje prevazilaze standardne bihejvioralne mere. Dalje analize obuhvatiće prostorne toplotne mape i dodatne testove brzine i ubrzanja u kasnoj fazi.

Razvoj holističke percepcije lica kod osoba uzrasta od 15 do 27 godina

Aleksandra Ćurčin

Autorka je studentkinja osnovnih studija

Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Mentorka: Sunčica Zdravković

U životu smo izloženi velikom broju lica koja pružaju informacije o identitetu osobe i njenim karakteristikama. Ljudi su visoko specijalizovani za prepoznavanje lica, pri čemu se to odvija brzo i sa visokom tačnošću. Ključno pitanje jeste na koji način se odvija ovako automatizovan proces - da li se lica obrađuju, kao i većina drugih objekata, analizom pojedinačnih delova ili se ovaj proces odvija na holistički način, u okviru kog se lica percipiraju kao celine, a odnos između pojedinačnih delova lica jeste od sušinskog značaja (Pascalis, 2011)? U prilog holističkoj teoriji obrade lica idu eksperimenti koji kao paradigmu koriste kompozitni efekat lica (KEL, Sun et al., 2020). Ispitanicima su tada uzastopno prikazana dva lica, jedno u fazi učenja, drugo u test fazi, koja nastaju spajanjem gornje i donje polovine lica različitih osoba. Pri tome zadatak ispitanika jeste da procene da li je gornja polovina lica u test fazi ista kao gornja polovina lica u fazi učenja. Lica u test fazi se pokazuju u nekom od četiri uslova koji se dobijaju kombinacijom kongruentnih ili nekongruentnih uslova i neporavnatih ili poravnatih uslova (2x2). Kongruentni uslov podrazumeva da je lice u test fazi ili isto ili različito u odnosu na ono koje je prikazano u fazi učenja, dok inkongruentni uslov podrazumeva da je jedan deo lica u test fazi isti kao u fazi učenja, dok je drugi deo različit. U neporavnom uslovu donji deo lica je pomeren horizontalno udesno u odnosu na gornju polovinu lica, dok je u poravnom uslovu donji deo lica postavljen tačno ispod gornjeg, u ravni sa njim. Ukoliko se lica percipiraju holistički, očekuje se pojavljivanje KEL koji podrazumeva uspešnije prepoznavanje kongruentnih, nego inkongruentnih lica u poravnom uslovu. Pored toga, očekivao bi se veći KEL u poravnom, nego u neporavnom uslovu, što govori o tome da je teško ignorisati nerelevantnu polovinu, pogotovo u poravnom uslovu jer on podstiče holističku percepciju. U okviru studija koje koriste paradigmu kompozitnog lica pokazano je da se holistička percepcija primećuje već kod dece na uzrastu od deset godina (Meinhardt-Injac et al. 2017). U prethodnoj studiji (Sun et al., 2022) pokazano je da se uspešnost holističke percepcija lica razvija i nakon adolescencije. Njihovo istraživanje, sprovedeno u Kini na ispitanicima uzrasta 10-24 godine, se fokusiralo na 3 uzrasne grupe (10-12, 16-18, 19-24). KEL je pokazan za sve tri grupe ispitanika, dok se uspešnost obrade lica povećavala sa uzrastom. Cilj našeg istraživanja bio je da primenom iste paradigme ispitamo uzraste koji nisu bili obuhvaćeni originalnom studijom, kako bismo proverili da li se razvoj odvija kontinuirano i u tim razvojnim periodima. Stoga su korišćene tri uzrasne grupe (15-16, 18-19 i 25-27). Diskutovaće se o rezultatima koje je postigla grupa uzrasta 18-19 godina.

Vizuelna radna memorija i pamćenje detalja u realističnim i kompleksnim scenama

Milica Omčikus

Autorka je studentkinja osnovnih studija

Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Mentorka: Sunčica Zdravković

Ljudsko pamćenje nije pouzdano, naš vizuelni sistem nije poput kamere koja beleži svaki detalj, a naša memorija nije poput galerije na pametnim uređajima u kojoj se ovi objektivni snimci čuvaju. Pamćenje je subjektivne prirode, nije reproduktivno, već rekonstruktivno, ovo podrazumeva da se prilikom prisećanja prethodno zapamćeno ponovo izgrađuje i podložno je promenama. Pionirski radovi u oblasti empirijskog ispitivanja uticaja dezinformacija na pamćenje (Loftus, Miler & Burns, 1978) uvode eksperimentalnu paradigmu koja je i danas u upotrebi i demonstrira uticaj dezinformacija na pamćenje. Empirijska istraživanja se nisu zadržala samo na ispitivanju efekta dezinformacija, već obuhvataju ispitivanje uticaja tipa i broja dezinformacija, čulnog modaliteta putem kog se one primaju, kao i uloge inicijalnog testiranja u oblikovanju pamćenja, naročito njegov uticaj na podložnost efektu dezinformacija. Kada govorimo o istraživanjima uticaja inicijalnog testiranja na podložnost dezinformacijama njihovi rezultati su neujednačeni, pojedina istraživanja upućuju na zaštitnu ulogu inicijalnog testiranja (Huff, Weinsheimer & Bodner, 2015; Huff, Davis & Meade, 2013), dok druga istraživanja ukazuju na to da inicijalno testiranje povećava podložnost efektu dezinformacija (Chan, Thomas & Bulevich, 2009; Gordon & Thomas, 2014). Pomenuta kontradiktornost u rezultatima predstavlja značajan teorijski i praktičan problem, naročito u pravnom i forenzičkom kontekstu.

U nastavku biće opisano istraživanje koje pripremam za svoj diplomski rad, a čiji cilj jeste ispitivanje uticaja dezinformacija na tačnost i brzinu prepoznavanja detalja u realističnim i kompleksnim scenama, kao i utvrđivanje kako inicijalno testiranje utiče na efekat dezinformacija. U istraživanju učesnici bi posmatrali fotografije kompleksnih i realističnih scena, nakon čega, u zavisnosti od grupe kojoj pripadaju, mogu biti izloženi inicijalnom testiranju pamćenja i/ili dezinformacijama, a zatim bi rešavali završni test pamćenja. Uzorak bi činili studenti prve i treće godine psihologije. Stimulusi bi bili fotografije kompleksnih i realističnih scena sa ljudima ili objektima. Ispitanici bi bili podeljeni u tri grupe u zavisnosti od prisustva dezinformacija i inicijalnog testiranja (kontrolna grupa, grupa izložena dezinformacijama i grupa izložena dezinformacijama uz inicijalno testiranje). Zavisne varijable bile bi vreme reagovanja i procenat grešaka, dok bi nezavisne varijable bile prisustvo dezinformacija i prisustvo inicijalnog testiranja. Kada je reč o rezultatima pretpostavlja se da će prisustvo dezinformacija dovesti do većeg broja grešaka i dužeg vremena reagovanja. Uzimajući u obzir pomenutu neujednačenost rezultata prethodnih istraživanja efekat inicijalnog testiranja može biti dvojak, zaštitni ili facilitirajući u odnosu na podložnost dezinformacijama.

Prepoznavanje slavних lica

Ana Stefanović, Anja Šušnjar i Ana Stojković

Autorke su studentkinje osnovnih studija

Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Mentorka: Sunčica Zdravković

Sposobnost prepoznavanja lica izuzetno je važna za naše svakodnevno funkcionisanje. Međutim, postoje značajne individualne razlike u uspehu u prepoznavanju lica. Na primer, takozvani „super-prepoznavaći“ pokazuju izvanredan uspeh u ovom zadatku (Russel et al., 2009), dok se sa druge strane kontinuuma nalaze prosopagnozičari - osobe čija je sposobnost prepoznavanja lica značajno lošija od uobičajene ili potpuno su nepostojeća (Carrow et al., 2016). Za identifikovanje prosopagnozičara tradicionalno se koristio Cambridge iz face memory task (CFMT; Duchaine & Nakayama, 2006), ali procedura zadavanja CFMT-a pokazala se veoma napornom i vremenski zahtevnom za ispitanike. Stoga je, u okviru Laboratorije za eksperimentalnu psihologiju u Novom Sadu razvijena eksperimentalna procedura koja za cilj ima da proceni uspeh ispitanika u prepoznavanju lica na brz i efikasan način. Ova procedura se u našoj laboratoriji primenjuje još od 2010. godine i obuhvata već 15 generacija. U okviru ovog postupka od ispitanika se traži da prvo daju sopstvenu procenu svojih sposobnosti prepoznavanja lica na skali od 1 do 5, a zatim se od njih zahteva da prepoznaju fotografije slavних lica – osoba sa čijim su se likom u svom životu skoro sigurno već susretali. Na osnovu dugogodišnjeg sprovođenja ove procedure na svakoj generaciji ispitanika, LEPNS kreirao je jedinstvenu bazu ljudi sa sniženom sposobnošću prepoznavanja lica. Baza LEPNS-a trenutno sadrži oko 30 ljudi, što odgovara tipičnim publikovanim nalazima o incidenciji prosopagnozije u populaciji koja iznosi oko 2.5% (Cabreró & De Jesus, 2023). U okviru ovogodišnjeg istraživanja, prikupljeni su i obrađeni podaci iz prethodne dve generacije studenata psihologije (158 ispitanika) sa ciljem identifikovanja osoba sa sniženom sposobnošću prepoznavanja lica i „super-prepoznavaća“. Uz to, ispitivana je i jačina korelacije između samoprocene ispitanika kada je u pitanju njihova sposobnost prepoznavanja lica i njihovog stvarnog uspeha u ovom tipu zadatka. Iz generacije u generaciju ova korelacija se pokazivala kao niska, što ukazuje na to da pojedinci nisu dobri procenjivači sopstvenih sposobnosti u ovom domenu.

Kombinacija boja meta u serijalnoj pretrazi

Ines Gruber, Ivana Lolić i Jelena Rajković

Autorke su studentkinje osnovnih studija

Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Mentorka: Sunčica Zdravković

U ranim istraživanjima vizuelne pretrage zadatak ispitanika bio je da pronađu jednu metu u skupu distraktora, dok je kasnije ovaj zadatak proširen na pronalaženje većeg broja meta. Po uzoru na ponašanje životinja prilikom traženja hrane, razvijen je zadatak prikupljanja (eng. foraging), a pokazano je da se slična strategija pretrage višestrukih meta javlja i kod ljudi u eksperimentalnim uslovima. Po uzoru na literaturu vizuelne pretrage i u zadatku prikupljanja mogu se koristiti dva tipa zadataka - zadatak pretrage odlika, gde se stimulusi razlikuju isključivo po boji, i zadatak pretrage ukrštenih odlika, gde se razlikuju i po boji i po obliku (eng. feature i conjunction prema Triesman & Gelade, 1980). U dosadašnjim istraživanjima dosledno je korišćen mali broj jarkih boja, pri čemu su mete i distraktori uparivani tako da se što jasnije uviđa razlika između njih. Preciznije rečeno, korišćene su komplementarne kombinacije boja, na primer, mete su bile crvene i zelene, a distraktori plavi i žuti. Istraživanja u okviru paradigme vođene pretrage međutim ukazuju na to da manja međusobna različitost boja meta i distraktora, kao i njihova manja salijentnost, mogu usporiti vizuelnu pretragu (Wolfe et al., 1989).

Cilj našeg istraživanja bio je ispitati mogući uticaj različitih kombinacija boja meta i distraktora na prirodu vizuelne pretrage u zadatku prikupljanja. Po ugledu na prethodna istraživanja (Kristijánsson et al., 2014) zadaci su bili u formi jednostavne interaktivne „igrice“. U istraživanju je učestvovalo 100 studenata prve tri godine osnovnih studija psihologije, raspoređenih u pet grupa. U zadatku pretrage odlika prva grupa je bila kontrolna i predstavljala je replikaciju iz prethodnih istraživanja (Thornton et al., 2021), jer su kao mete korišćene boje žuta i plava, a kao distraktori crvena i zelena. U drugoj grupi izvršena je inverzija parova boja za mete i distraktore, čime je komplementarnost očuvana. U trećoj i četvrtoj grupi narušena je komplementarnost drugačijim uparivanjem boja - u trećoj grupi mete su bile crvene i žute, a distraktori plavi i zeleni, a obrnuto je bilo u četvrtoj. Ovim je komplementarnost bila narušena. U petoj grupi korišćene su kombinacije boja iz kontrolne, ali su one modifikovane smanjenjem zasićenosti. U zadatku pretrage ukrštenih odlika za boje meta u svakoj grupi dosledno su korišćene boje distraktora iz zadatka pretrage odlika.

U skladu sa literaturom (Thornton et al., 2021), u kontrolnoj grupi očekivana je replikacija ranije dobijenih obrazaca odgovaranja. Za drugu grupu očekivan je isti rezultat, s obzirom na to da je komplementarnost boja očuvana. Za treću i četvrtu grupu pretpostavljena je olakšana pretraga u zadatku pretrage odlika, ali, usled narušene komplementarnosti, sporija pretraga u zadatku ukrštenih odlika. U petoj grupi, zbog smanjene zasićenosti boja, očekuje se sporija vizuelna pretraga u oba tipa zadataka (Wolfe et al., 1989).

Rezultati će biti diskutovani tokom prezentacije.

Studenti doktorskih studija

Istraživanje uticaja nekontrolisane retinalne slike na efekat dubine u pseudoneglektu: pilot studija na jednom ispitaniku

Konstantin Tomić

Autor je student doktorskih studija

Grupa za neuronauke, Institut za medicinska istraživanja, Univerzitet u Beogradu

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentor: Oliver Tošković

Pseudoneglekt predstavlja tendenciju povećanog obraćanja pažnje na levo vizuelno polupolje. Nedavni metanalitički podaci pokazali su da je efekat razdaljine na pseudoneglekt, tj. tendencija ispitanika da istu horizontalnu liniju prepolove levo od sredine u bližem i desno od sredine u daljem prostoru, prisutan jedino u onim istraživanjima koja ne kontrolišu vizuelni ugao koji prepolovljena linija zaklapa. Cilj ovog pilot istraživanja je, stoga, da bliže odredi optimalnu proceduru za sistematsko ispitivanje karakteristika stimulusa koje utiču na geometriju retinalne slike u standardnim zadacima bisekcije linije. Jedan ispitanik, KT, kompletirao je 1080 bisekcija linije u 6 eksperimentalnih blokova, gde su u ukrštenom nacrtu varirani razdaljina od ekrana, dužina linije, lateralno izmeštanje linije i orijentacija linije. Za bisekcije horizontalnih linija dobijeni obrazac trojne interakcije između razdaljine, lateralnog izmeštanja i veličine linije na grešku u bisekciji ($F(8, 243)=6.4$; $p<0.001$; $\eta^2= 0.17$) može se objasniti neodržavanjem konstantnosti veličine dveju polovina linije, ali ovaj obrazac podataka nije opažen za procene vertikalnih linija ($F(8, 243)=1.21$; $p=0.307$; $\eta^2= 0.02$). Takođe, repliciran je pređašnji metaanalitički nalaz da retinalna kontrola modulira efekat razdaljine na pseudoneglekt ($F(2,261)=3.34$; $p=0.037$; $\eta^2= 0.02$), gde je ovaj efekat u prisustvu retinalne kontrole umanjen, ali i dalje statistički značajan ($F(2, 88)=4.458$; $p=0.038$; $\eta^2= 0.05$). Konačno, opažen je značajan efekat zamora, gde su se ispitanikove procene u toku eksperimenta statistički značajno kretale udesno / na gore tempom od $\sim 0.2\%$ dužine linije na svakih 100 ponavljanja ($\beta=0.28$; $F(1,536)=50.66$; $R^2=0.085$; $p<0.001$), što je potrebno uzeti u obzir pri budućim ispitivanjima ovog efekta. Zbirno uzevši, ovi rezultati, osim što predstavljaju preliminarne podatke o neodržanju konstantnosti veličine u standardnim eksperimentalnim uslovima bisekcije linije, takođe pomažu u odabiru idealnih eksperimentalnih parametara za sistematsko ispitivanje ovog fenomena. Konačno, biće argumentovano da je sve metodološke nedostatke moguće adekvatnije kontrolisati koristeći se displejem za virtuelnu realnost (VR).

Modelovanje efekta neizvesnosti značenja polisemičnih reči u linearnom diskriminacionom učenju

Ksenija Mišić

Autorka je studentkinja doktorskih studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

Moj rad prethodne dve školske godine bio je u najvećoj meri fokusiran na izradu drugog dela doktorata u kom modelujem efekat neizvesnosti značenja polisemičnih reči u okviru linearnog diskriminacionog učenja (LDL). LDL se zasniva na jednostavnim principima učenja zasnovanog na greškama. U ovom tipu učenja, kada se neki znak iz okoline i ishod jave zajedno, njihova veza će jačati, dok ukoliko zajedničko javljanje izostane, veza slabi. Polisemične reči su reči koje mogu imati veći broj povezanih značenja (brada – kost na donjem delu lica / malje na donjem delu lica). Sa porastom broja tih značenja, povećava se brzina obrade izolovano prikazanih reči. Povrh toga, što su verovatnoće svih tih značenja ujednačenije, obrada se takođe ubrzava. Spoj efekta broja značenja i ujednačenosti verovatnoća značenja nazivamo efektom neizvesnosti značenja (ENZ). ENZ je prethodno simuliran u okvirima naivnog diskriminacionog učenja (NDL), kroz niz različitih postavki simulacija. Međutim, jedina uspešna postavka bila je ona u kojoj su različita značenja predstavljena kao ishodi, korišćenjem reči iz neposrednog konteksta svakog javljanja reči u korpusu.

U NDL pristupu, svi ishodi se tretiraju kao da su matematički nezavisni jedni od drugih, što sa je sa rečima koje se javljaju zajedno retko slučaj u realnosti. Stoga, kako bismo uzeli u obzir i činjenicu da ishodi koji se odnose na isto značenje nisu nezavisni jedni od drugih, pokušali smo da simuliramo ENZ u pristupu LDL. U ovom pristupu, diskretni ishodi zamenjeni su kontinuiranim – vektorsko-semantičkim reprezentacijama reči. Na taj način, direktno se mogu opisati odnosi između značenja polisemične reči, a ujedno i ta povezanost utiče na ishod učenja. Kao i u NDL pristupu, testirala sam različite postavke simulacija, kako bih ispitala da li razjašnjavanje značenja kontekstom i u ovom modelu pomaže da se nauče značenja polisemičnih reči.

Linije ili stubići – šta je adekvatniji grafički prikaz interakcije?

Aleksa Filipović

Autor je student doktorskih studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentor: Oliver Tošković

Grafički prikazi u statističkim analizama su nezaobilazan deo izveštaja naučnih istraživanja. Dugo je vođena polemika koji grafički prikaz je bolji za prikazivanje kategoričkih varijabli: stubičasti dijagrami (eng. Bar chart) ili pitasti dijagrami (eng. Pie chart). U nizu istraživanja autori su poredili ova dva tipa grafika po različitim varijablama kao što su vreme reakcije na davanje tačnog odgovora, ili preferencija tipa grafikona za prikaz frekvenci i procenata. Sa druge strane, u dvofaktorskoj analizi varijanse (ANOVA) postoje dva tipa grafika koji mogu da prikažu interakciju faktora: linijski grafikoni (eng. Line chart) i grupisani stubičasti grafikoni (eng. Stacked bar chart). Mi smo ispitivali koji je tip grafika bolji za prikaz interakcije kod dvofaktorskih nacrti. U istraživanju su korišćene 2 nezavisne varijable: tip grafikona (linijski i stubičasti), i tip interakcije (ne postoji, postoji ordinalna i postoji disordinalna). Merili smo pet zavisnih varijabli: tačnost odgovora na pitanje, vreme reakcije, sigurnost u odgovor, razumevanje pitanja i stepen u kome ispitanici smatraju da grafik jasno prenosi informaciju. Koristili smo 48 stimulusa, od čega je 24 sadržalo interakciju (12 ordinalnih i 12 disordinalnih) i 24 nije sadržalo interakciju. Svaki od stimulusa je imao formu pitanja: da li je razlika na zavisnoj varijabli između grupe A i B ista kod grupe C i D. Stimulusi su bili nasumično prikazivani po jedan na ekranu. Takođe, kao kontrolne varijable smo koristili ocene koje su ispitanici imali iz predmeta statistika u psihologiji 1 i metodologija psiholoških istraživanja.

Kognitivna i emocionalna kontrola emocionalnog doživljaja reči

Aleksandra Stanimirović

Autorka je studentkinja doktorskih studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

Emocionalni doživljaj reči predstavlja psiholingvističku varijablu koja se odnosi na stepen u kojem čitanje određene reči evocira emocionalni odgovor. Najčešće se opisuje pomoću dve dimenzije: emocionalne valence, odnosno stepena u kojem se reč doživljava kao prijatna ili neprijatna, i pobuđenosti, odnosno stepena u kojem reč izaziva osećaj pobuđenosti ili smirenosti (Kuperman et al., 2014). Iako je emocionalni doživljaj reči stabilna dimenzija, prethodna istraživanja su ukazala da je podložan uticaju emocionalnog konteksta (Popović Stijačić et al., 2023; Stanimirović et al., 2024). U prethodnoj studiji, pokazali smo da se procene emocionalnog doživljaja reči mogu promeniti, čak i pod uticajem lokalnog emocionalnog konteksta, indukovano pomoću različito valentnih slika emodžija. Pored toga, zanimalo nas je da li naši ispitanici mogu kontrolisati svoj emocionalni odgovor na reč uprkos prisustvu emocionalnog konteksta (emocionalna kontrola), ukoliko kod njih angažujemo viši stepen kognitivne kontrole. Međutim, iako prethodna istraživanja ukazuju na mogućnost preklapanja ova dva kontrolna procesa, u našem istraživanju nismo uspeli da zabeležimo efekat kognitivne kontrole na emocionalnu kontrolu. Polazeći od navedenih nalaza, cilj ovog istraživanja bio je da se proverí da li nova metodologija indukcije lokalnog emocionalnog konteksta pomoću slika emodžija može da izazove promene u emocionalnom doživljaju reči, kako bismo stekli smernice za dalji razvoj paradigme namenjene ispitivanju odnosa kognitivne i emocionalne kontrole. U istraživanju su učestvovali studenti psihologije koji su procenjivali 108 imenica srpskog jezika, preuzetih iz baze Popović Stijačić (2021). Reči su bile prikazivane u tri tipa lokalnog konteksta: pozitivnom, negativnom i neutralnom. Lokalni kontekst činile su slike emodžija različite valence, pri čemu je svaka reč bila prikazana na sredini ekrana i okružena sa ukupno šest emodžija. Raspored reči po kontekstima bio je kontrabalansiran pomoću latinskog kvadrata, tako da se svaka reč kroz različite eksperimentalne liste pojavljivala u svakom od konteksta. Istraživanje je sprovedeno u dve nezavisne studije, a u okviru svake studije odvojeno su ispitivane dve dimenzije emocionalnog doživljaja reči: emocionalna valenca i pobuđenost. U oba eksperimenta reč je bila prikazana na sredini ekrana, okružena emodžijima, s tim da je u prvom eksperimentu zadatak ispitanika bio je da što brže procene, pritiskom odgovarajućih tastera, da li je prikazana reč prijatna ili neprijatna, odnosno pobuđujuća ili smirujuća. U drugom eksperimentu zadatak ispitanika je bio da svaku reč procene na sedmostepenoj Likertovoj skali, zasebno za svaku dimenziju emocionalnog doživljaja. Na ovaj način omogućeno je poređenje efekata lokalnog konteksta na reči kroz dva različita tipa merenja: vreme reakcije u zadatku donošenja odluke i klasičnom zadatku procene. Metodološka novina ogleda se u načinu merenja, kao i u broju i poziciji emodžija kojima je indukovano lokalni emocionalni kontekst. Analiza podataka je trenutno u toku, ali preliminarni nalazi ukazuju na to da ovaj vid manipulacije lokalnim emocionalnim kontekstom dovodi do promena u emocionalnom doživljaju reči. Promene u odgovorima ispitanika zabeležene su u oba eksperimenta, kako na merama vremena reakcije, tako i na skalama procene. Ovi nalazi dodatno podržavaju rezultate prethodne studije i predstavljaju osnovu za dalji razvoj paradigme namenjene ispitivanju odnosa kognitivne i emocionalne kontrole.

Vremensko mapiranje faza rasuđivanja u hibridnom modelu dualne kognitivne obrade

Sandra Ilić

Autorka je studentkinja doktorskih studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Kaja Damjanović

Tokom prethodne godine bavila sam se prikupljanjem podataka za doktorsku tezu. Napravila sam prvi od tri eksperimenta i započela prikupljanje podataka. Tema mog doktorata je validacija hibridnog modela dualne kognitivne obrade i temporalno mapiranje njegovih faza. Naime, prema teorijama i modelima dualnih procesa rasuđivanja, ljudsko mišljenje se odvija kroz dva tipa procesa – Tip 1 i Tip 2 odnosno intuitivno i deliberativno rasuđivanje. Intuitivno je brzo, kognitivno nezahtevno i automatizovano dok je deliberativno mišljenje sporije, iziskuje kognitivni napor, i namerno je. Za razliku od tradicionalnih, u hibridnim modelima se postuliraju višestruke intuicije od kojih su neke logičke, a zasnivaju se na automatizovanom znanju o logičkim, probablističkim i matematičkim principima koje je rečju naziva umna oprema (eng. *mindware*). Konflikt između dva tipa procesa predstavlja okosnicu svih teorija dualnih procesa, a od pretpostavke o dinamici detekcije konflikta zavisi vrsta interakcije između procesa tipa 1 i tipa 2 koja se modelom dualnih procesa postulira. Tradicionalno, detekcija konflikta se smatrala dužnošću procesa tipa 2, a u skladu sa time, interakcija između dva tipa procesa se posmatrala kao serijalna. Ljudi aktiviraju automatizovane i nezahtevne procese tipa 1 i uzdržavaju se od korišćenja kognitivno zahtevnih procesa tipa 2 osim ako se pokaže potreba. Naime, kad se odgovor zasnovan na procesima tipa 1 kosi sa „logičnijim razmatranjima“ detektuje se konflikt i u tom slučaju će procesi tipa 2 intervenisati nad procesima tipa 1. Ovi modeli nisu mogli da objasne veliku kategoriju nalaza, pre svega dobijenih u hronometrijskim istraživanjima. U hibridnim modelima, interakcija dva tipa procesa je, kao i u ranijim modelima, serijalna – prvo Tip 1 pa Tip 2, ali se konflikt dešava između istovremeno aktivnih intuicija od kojih su neke logičke. Nakon detekcije konflikta sledi deliberativno mišljenje odnosno kognitivno rasparivanje ili racionalizacija intuitivnog odgovora. Cilj moje teze je empirijska validacija ovih konstrukata, vremensko mapiranje logičkih intuicija i detekcije konflikta, kao i provera prediktivne vrednosti detekcije konflikta za deliberativne procese. Publici ću predstaviti preliminarne nalaze kao i probleme sa kojima se susrećem i potencijalna rešenja.

Testiranje situacionog modela moralnog suđenja

Irena Pavlović^{1,2} i Emir Demić¹

Autori su studenti doktorskih studija

¹Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet

²FEFA Fakultet, Univerzitet Metropolitan

Mentorka: Kaja Damjanović

Pitanje kako donosimo moralne sudove jedno je od centralnih u psihologiji morala. Decenijama traje rasprava između dva tradicionalna i suprotstavljena teorijska tabora: “intuicionista”, koji smatraju da moralne sudove primarno oblikuju brze, automatske reakcije, i “racionalista”, koji naglašavaju ulogu svesnog, promišljenog rezonovanja. Uprkos velikom broju empirijskih istraživanja, nijedna od ovih perspektiva nije dobila jednoznačnu podršku, a nalazi često ostaju međusobno neusaglašeni.

U ovom izlaganju biće predstavljen novi teorijski okvir — situacioni model — koji pokušava da premosti jaz između dva tradicionalna pristupa. Osnovna pretpostavka modela je da angažovanje različitih kognitivnih procesa nije univerzalno vezano za neku vrednost, već da zavisi od toga u kakvom je odnosu konkretan moralni problem sa individualnom hijerarhijom vrednosti osobe koja sudi. Odnosno, glavna pretpostavka je da relevantnije moralne teme angažuju intuiciju, dok manje relevantne teme angažuju promišljenost do određenog stepena. Radi empirijske provere ovog modela, sprovedena je korelaciona onlajn studija na uzorku od 761 ispitanika. Primenjen je metodološki pristup gde se na nivou svakog učesnika i svake grupe stimulusa određuje važnost moralne vrednosti o kojoj e sudi, te su moralne situacije kategorisane prema tome da li krše vrednosti koje su za ispitanika primarne ili sekundarne. Na taj način ispitana je interakcija između stilova mišljenja (merenih Testom kognitivne refleksije i Sveobuhvatnim upitnikom stilova mišljenja) i oštine moralne osude u različitim vinjetama, pri čemu je merena i sigurnosti u moralni sud.

Dobijeni rezultati ukazuju da analitičko mišljenje (promišljanje) ne oblikuje moralne sudove na jedinstven način u svim moralnim domenima, već pre deluje kao mehanizam kojim se učvršćuju i opravdavaju već postojeća moralna uverenja. Ovi nalazi pozivaju na preciziranje centralnog pitanja u psihologiji morala — umesto da li analitičnost utiče na moralno prosuđivanje, relevantnije je pitati kada i pod kojim uslovima ona to čini.

Utelovljenost značenja višeznačnih reči

Sara Božić

Atorka je studentkinja doktorskih studija

Laboratorija za eksperimentalna istraživanja, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mentorka: Dušica Filipović Đurđević

Fokus ovogodišnjeg rada je na povezivanju dva aspekta značenja reči – višeznačnosti reči i senzomotornog aspekta reprezentacije reči tj. pojmova. O tome kako su reprezentovana različita značenja višeznačnih reči do sada najviše znamo iz modela paralelnog distribuiranog procesiranja. Prema njima, reči koje imaju semantički povezana značenja (slučaj polisemije, npr. korica) imaju prednost u određenim zadacima u odnosu na reči sa nepovezanim značenjima (slučaj homonimije, npr. plazma), s obzirom na to da u prvom slučaju postoje deljene odlike pojmova odnosno deljeno jezgro između reprezentacija različitih značenja. U cilju detaljnijeg ispitivanja uticaja obrade jednog značenja reči na drugo značenje iste reči u zadatku primovanja, prepostavili smo da bi jedna podvrsta postuliranih osnovnih jedinica mogla biti senzomotorne prirode. Naime, ukoliko je neki senzorni modalitet zajednički za oba značenja, on predstavlja deo deljenih jedinica – npr. i korica hleba i korica knjige mogu se videti. S druge strane, nedeljeni, specifični aspekt određenog značenja može sadržati informaciju o senzornom modalitetu specifičnom samo za jedno značenje (npr. okusiti koricu hleba), ali ne i drugo značenje (npr. korica knjige se obično ne može okusiti). Ovakva pretpostavka je u skladu sa modelima utelovljene kognicije koji prepostavljaju da je senzomotorno iskustvo sa objektom ono što je zapravo osnova reprezentacije pojma. Oslanjajući se na metod naših prethodnih eksperimenata, kreirali smo zadatak verifikacije iskaza u kom su ispitanici procenjivali smislenost fraza, s tim što je obrada jednog značenja reči bila primovana obradom drugog značenja iste reči. Varirano je da li je u primu istaknut deljeni, nedeljeni senzorni modalitet ili nijedan modalitet (kontrolna situacija). Meta je držana konstantnom, a pored parova značenja iste reči, postojali su i parovi značenja različitih reči. U slučaju polisemije, kao što je i pretpostavljeno, mete su brže obrađivanje ukoliko su primovanje senzornim modalitetom koji deljen između dva značenja (npr. videti koricu hleba – korica knjige), u odnosi na nedeljeni modalitet (npr. okusiti koricu hleba – korica knjige), a ova razlika je postojala samo u slučaju polisemičnih, ali ne i kontrolni (nepovezanih) parova. Drugi eksperiment je imao isti dizajn, uz promenu stimulusa – umesto polisemičnih parova, uključeni su parovi homonima (npr. videti plazma keks – plazma televizor u slučaju nedeljenog i okusiti plazma keks – plazma televizor u slučaju nedeljenog modaliteta). U tom eksperimentu nije bilo razlike između deljenog i nedeljenog modaliteta ni kod homonima ni kod kontrolnih parova, što je u skladu s hipotezama, s obzirom na teorijsku pretpostavku da su reprezentacije homonima nepreklopljene, tj. da ne postoji deljeno semantičko jezgro. Izveden je i treći eksperiment, kako bi se polisemija i homonimija ispitala u okviru istog eksperimenta, a dodatno je unapređen metodološki aspekt studije. Prikupljanje podataka za ovaj eksperiment je i dalje u toku. U izlaganju će biti detaljnije prodiskutovani ovi nalazi, kao i njihove implikacije za teorije višeznačnosti reči i teorije utelovljene kognicije, a biće ukratko predstavljeni i sporedni projekti na kojima sam radila tokom ove školske godine.